

Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXII

СІЧЕНЬ — 1981 — JANUARY

Ч. 1 (371)

diasporiana.org.ua

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волчиняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горохоєвич, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.
Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 доларів
США — 12 доларів
АВСТРАЛІЯ — 11 австрал. доларів
Всі інші країни рівновартість 12.00 доларів
американських.
Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskey,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Мар'ян Дальний — СЛОВО НА ВІДЗНАЧЕННІ 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"	1
ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО Й ДЕЩО ПРО ЙОГО ПИСАННЯ (автобіографічне інтерв'ю)	3
Ф. Миколаєнко — ЛЕЛЕКА ДАЛЕКО (оповідання)	6
Гай В. Катулл — З ЛЮБОВНОЇ ЛІРИКИ (переклад Л. Яцкевича)	8
Євген Гаран — КАЛІБЕРДА (оповідання)	9
Ігор Качуровський — МУЗИКА ТЕПЛИХ БАРВ (закінчення)	10
Дмитро Чуб — НОВА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ ЛІНИ КОСТЕНКО	14
Віталій Бендер — УКРАЇНА В ПОЕЗІЇ Е. БАГРИЦЬКОГО	16
Редактор — ЙОСИП ГОШУЛЯК НА СЦЕНАХ УКРАЇНИ	16
К. Чавага — УСПІХ КАНАДСЬКОГО СПІВАКА	19
Сергій Козак — ЯСКРАВІЙ ТАЛАНТ	20
Юхим Вольф — ТРИ ПІСНІ	21
Ярослав Харчун — ТРОХИ ІНШІ ШІСТДЕСЯТІ РОКИ	22
Ярослав Харчун — ВИКРИСТАЛІЗУВАНЕ ВІКАМИ	24
Петро Одарченко — ПОЛЬОНІЗМИ В МОВІ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ (4)	25
Григорій Гагарин — ЧУДО ГОРОХ	27
Олена Несіна — НОВЕ І СТАРЕ ПРО САТУРН	28
Т. Хохітва — ДЕЩО ПРО ПАРАПСИХОЛОГІЮ	30
М. Д. — У ТОРОНТО ВІДЗНАЧЕНО 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"	31
Іван Евентуальний — "ОСТАННІЙ ОРЕЛ УКРАЇНИ"	32
Йосип Било — ЦЕ Й ТАКЕ БУВАЄ	33
А. С-ий — МИКОЛА ПЕТРОВИЧ АКСЮК	35
О. прот. Н. Плічковський — СЕРГІЙ КРИВОЛАП	36
ХРОНІКА, ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ, СПИСОК АВТОРІВ ЗА 1980 РІК	

На першій сторінці обкладинки:

ЙОСИП ГОШУЛЯК
під час виступу в Колонній залі філармонії
ім. М. Лисенка в Києві, 1980.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя**ВІД РЕДАКТОРА****СЛОВО НА ВІДЗНАЧЕННІ 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"**

Насамперед дозвольте щиро подякувати всім, що спричинились чим-небудь до цього родинного новоднівського Вечора, а також усім, що допомогли втримати "Нові дні" майже одинадцять років від смерті їх основника сл. п. Петра Волиняка.

Відзначаючи 25-ліття "Нових днів" редактор Вадим Сварог писав так: "З численних висловлювань покійного Петра Волиняка уважним читачам завжди було ясно, якого значення надавав він своєму журналові — головній справі свого життя... Знаючи, які величезні й дошкульні труднощі він мусів долати, щоб зробити журнал одним з найтриваліших..., можемо сказати, що "Нові дні" були подвигом Петра Волиняка. Людина меншої душевної статури, ніж у нього, давно вже була б заломилася під тим тягарем, що він його взяв на свої плечі й ніс, ніс, ніс..."

Так, Петро Волиняк ніс той тягар майже 20 років, нарікав часто, але ніс аж до останнього дня свого життя. Проте Волиняк мав у Торонто чимало вірних друзів, які систематично допомагали йому. Тягар, який ніс після нього понад п'ять років ред. Дм. Кислиця, був тяжкий, бо ніс він його здалеку, із зменшеним колом помічників та ще й як зайвий додаток до своєї основної викладацької праці.

Опісля, восени 1975 року, весь той тягар несподівано звалився на мої плечі. Правда, ніс я його тоді не довго, бо нагодився редактор Вадим Сварог з Каліфорнії. На жаль, редактор Сварог витримав в даних умовах лиш один рік...

Від грудня 1977 року, себто позні три роки, ми шукаємо "Новим дням" нового редактора. Всей той час я є, так би мовити, тимчасовим "кертейкером", хоч ця тимчасовість триває вже довше, ніж тривав будь-який італійський уряд за виїмком уряду Беніто Муссоліні...

Тому пора мені сказати голосно, що не було й немає в мене часу на редагування журналу. Немає часу навіть на нарікання. Я редакую "Нові дні" тоді, коли "порядні люди" сплять або розважаються. Редакую похапцем, з тих матеріалів, що добрі співробітники самі пришлють. В мене, здебільш, немає можливості належно виправити матеріали, замовити актуальні статті, написати самому хоча б найконечніше чи доглянути коректу. Про те, щоб поїхати на якусь важливішу

конференцію чи іншу імпрезу, навіть думати не приходить.

Чого ж я погодився в таких умовах редагувати журнал?

Поперше, мене гризло б сумління, якщо б померли "Нові дні" лише тому, що помер їх основник. Занадто часто рвалася нитка української історії, зачасто ми з власної вини губили нашу історичну пам'ять, за що й покутуємо як незавершена й поневолена нація. А "Нові дні" — це вже наша історія, це ж один з найстарших українських журналів тут і на батьківщині. Тому, я вважаю, що кожний з нас повинен вкласти свою частку в те, щоб цей журнал і далі жив.

Подруге, "Нові дні" дуже значною мірою рятують нашу еміграцію (і взагалі українську суверенну думку) від страшної плиткості, односторонності та недуги провінціалізму. Це ж бо відомо, що українці з центральних, східних і південно-східних областей творять на еміграції меншість. Та й взагалі українці більш традиційного й домінантного в Україні віровизнання творять у діаспорі меншість. У керівних органах центральних організацій і установ української діаспори їх майже немає, бо ж більшість посилає туди лише "своїх" людей. На Заході давно влучно замітили, що нібито радикальний і революційний радянський уряд належить до найконсервативніших у всьому світі. А хто ж заперечить факт, що ми, — не зважаючи на всю нашу революційну й демократичну фразеологію — набагато консервативніші за більшовиків?

Не дивно, що українська преса в діаспорі віддзеркалює здебільшого таку Україну, яку видно було 50 років тому навіть не з княжого Високого замка у Львові (бо він був польський), а тільки з нижчої Святоюрської гори. Редакторів, які репрезентують нашу діаспоральну більшість, мало турбує факт, що їх круговид для України дуже периферійний, а до того ще й не сучасний і аж ніяк не соборницький.

"Нові дні" від початку намагалися віддзеркалювати сучасну Україну з ширшої історичної і географічної перспективи, з усіма її позитивами і негативами, віддзеркалювати так, як їх видно з Володимирської гори чи з ще не розораної Скитської могили. Це місія "Нових днів" і цю місію

вони мусять нести до кінця, бо тільки в ній, та ще в віддзеркалюванні сучасного світу взагалі виправдання їх існування.

Тут мушу, однак, сказати, що мені тяжко бути в ролі такого місіонера: я ж ніколи не бачив ні Володимирської гори, ні нашого Придніпров'я, і пакладаюся виключно на прочитане, почуте, передумане й інтуїтивне. А слухати доводилось і таке: "Та він то хороший хлопець, але ж не наш...". І це тоді, коли я зорганізував ОДУМ Канади, став його першим головою й спільно з покійним уже Борисом Олександровим почав видавати "Молоду Україну", яка виходить ще й досі.

Правда, сьогодні той "комплімент" уже не болять, бо тепер майже всі ми — розбагатівши і зазнавши — стали "ненашими". Ой, і які ж ми нині поділені в наших громадах і на хуторах, як ми не шануємо одні одних, як тяжко взагалі знайти де-небудь друзів-однодумців, які б ще одні з одними гозорили... І тільки те, що навіть у такому кліматі ще понад сотня наших творчих людей з різних країн, віровизнань і груп менш-більш дружньо виступає на сторінках "Нових днів" заставляє не кидати редакторського ярма, бо щось ті "Нові дні" таки важать...

Чому ж так тяжко розшукати нам постійного редактора? У нас ще є кваліфіковані люди, але бракує грошей, щоб бодай скупо винагороджувати їхню працю. Річний бюджет "Нових днів" — з усіма видатками — є менший, ніж мала б бути скромна зарплата для одного редактора. За нами не стоїть ніяка сильна організація, ані жоден "багатий дядя". "Нові дні" мають лиш добрих читачів і тримаються на їхніх точних передплатах та щирих пожертвах. На жаль, з кожним роком, з кожним місяцем число передплатників зменшується, бо "відлітають сірим шнурком" і не повертаються. Погляньте лише на залю: скільки знайомих облич тут відсутніх, без яких подібні імпрези раніш не відбувалися.

Тому, якщо моє слово має мати будь-який сенс, я прошу всіх — присутніх і неприсутніх — тільки одне: допоможіть "Новим дням" здобути у цей святковий час 1000 нових передплатників. Пошукайте їх серед своїх сусідів, родичів, знайомих і друзів, які "Нових днів", може, й ніколи не бачили, але ще не цілком забули читати українською мовою. Коли ж хтось з них пожаліє 12 дол. — присоромте таких і передплатіть для них журнал самі, бодай на півроку. Тисяча нових передплатників — це не таке аж велике число, якщо розділити його поміж Торонто, Гамільтоном, Вінніпегом, Едмонтоном, Нью-Йорком, Філадельфією, Чикаго, Детройтом, Лондоном, Сіднеєм та іншими нашими центрами. Таж члени однієї Громади св. Володимира могли б легко приєднати 50 нових передплатників, якщо б цього лиш захотіли.

Запевняю Вас, що коли виконаємо це скромне і посильне завдання, то слово редактора на наступному вечорі "Нових днів" буде набагато оптимістичніше.

А на закінчення дозвольте сказати, як на сповіді: ті, кому "Нові дні" все ще подобаються по-мimo всіх недотягнень і недороблень, — хай дякують не мені, а моїй дружині. Бо без її згоди

ділити зі мною цю каторгу, я не міг би нести журналу аж такий довгий час, навіть з допомогою співробітників. Прошу взяти на увагу, що я не належу до категорії тих, до яких належав мій великий земляк гетьман Петро Конашевич Сагайдачний, "що проміняв жінку на тютюн та люльку"... Дякуючи Богу, я вже покинув люльку. І коли одного дня прийдеється вибирати між "Новими днями" і жінкою, то — хоч як на серці мені "Нові дні", — але я виберу жінку.

Тож прошу ще раз усіх читачів і дорогих читачок цим разом таки включитися в справу приєднання "Новим дням" передплатників, бо лиш у такий спосіб зможемо належно скріпити фінансову базу видавництва, призначити сприйнятливого для більшості з вас редактора, а тим самим і зберегти наш єдиний незалежний журнал.

Якщо це виконаємо, й "Нозі дні" виходитимуть колись мільйонним тиражем у вільному Києві, то в цьому буде велика доза й вашої заслуги.

6 грудня 1980 р.

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

ВИПРАВТЕ І ВИБАЧТЕ

Один наш співробітник пише: "все жовтневе число складається з самих тільки друкарських чортиків. Тіхій ужас!" Звичайно, це поетичне перебільшення, але чортиків в тому числі справді "до біса". Даремна справа виправляти їх всіх чи — як там написано "справляти" їх. Все ж таки, просимо виправити такі недогляди:

1. На першій сторінці, над статтю Петра Григоренка просимо викреслити "шапку" ВІД РЕДАКТОРА. Наш шановний пан генерал ще не дав згоди редагувати "Нові дні".

2. На сторінці третій, у третьому вірші Ігоря Качуровського четвертий і третій рядки знизу треба читати так:

І бузкові намоклі китиці,

Мов нахохлені сплять голуби.

3. На стор. 10-ій, у статті "Інна Шероцька-Кравчук..." ім'я і прізвище авторки має бути *Марта Сивенька*.

4. У "Гуцульській легенді" на стор. 14-ій слово *флаєру* просимо виправити на *флюяру*. — *Ред.*

ПОМЕР ПИСЬМЕННИК АНАТОЛЬ ГАК

Ділимося з читачами сумною вісткою, що 4-го грудня 1980 р. помер на 87-му році життя видатний український письменник Анатоль Гак (І. Антипенко), співробітник "Нових днів". Покійний був талановитим повістярем, драматургом, гумористом і мемуаристом. Писав також під псевдонімом Антоша Ко (раніше, в Україні) і Мартин Задека. Колишній член Спілки Письменників України і Українського Товариства Драматургів та Композиторів. На еміграції — член Об'єднання Українських Письменників "Слово".

Помер у Філадельфії і похоронений на українському цвинтарі у Бавид Брук, Н. Дж. Вельмишановній Дружині Покійного висловлюємо наше щире співчуття. Ширшу статтю про сл. п. А. Гака друкуємо в наступному числі.

Редакція

ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО – ДЕЩО ПРО ЙОГО ПИСАННЯ

(Автобіографічне інтерв'ю до 75-ліття з дня народження)

Видатному українському літературознавцеві й публіцистові, співторцеві пізніш розстріляного українського відродження 1920-их років і політичному в'язневі жакітливих сталінських тюрем 1930-их років — Юрієві Адріановичу Лавріненкові недавно сповнилося 75 років.

З цієї нагоди ми попросили його сказати читачам "Нових днів" дещо про свій тяжкий життєвий шлях і творчі етапи. Ми вдячні йому за те, що не відмовив нашому проханню, не зважаючи на брак часу та незадовільний стан свого здоров'я.

— Редактор

Юрій Адріанович Лавріненко

Запитання: Майже половина Ваших многотрудних років припадає в залізні рамки ЦК ВКП(б) і НКВД. В тих рамках опинилась уся українська література УРСР. Чи ж можете в цих умовах назвати свої тодішні бібліографічні позиції, позначені боротьбою за власне творче "я" і зростання?

Відповідь: Для мене, тоді ще початківця, боротьба була з перемінним успіхом: були часткові перемоги, бували і болючі поразки. До перших належали (звичайно, згодом заборонені й вилучені з обігу!) три книжки літературно-критичних портретів:

Блакитний-Еллан. Харків, 1929; *Василь Чумак*. Харків, 1930; *Творчість Павла Тичини*. Харків, 1930.

Із моїх кількох літературно-критичних статей звернула на себе прихильну увагу (зокрема "ваплітян" на чолі з Хвильовим) прилюдна доповідь на з'їзді спілки письменників "Плуг" — "Проблема стилю", друкowana в журналі *Критика*, 1930, ч. 3. За неї мені досталась гостра партійна нагінка, яка зарахувала мене до числа українських "речників фашистської літератури" (*Критика*, 1932, ч. 3, стор. 23, 24).

Зате особистим здобутком (на ступінь "кандидата наук") була моя дисертація на тему "Український епос козацьких дум" (1930-31) під керівництвом, а потім і зі схваленням та найбільшою похвалою проф. Олександра Івановича Білецького (в аспірантурі Інституту Літератури ім. Шевченка. До друку партійно недозволена, осталась у чужому архіві, без копії в мене).

Запитання: І на вас у певній частині еміграційної преси були доноси. Один із них приписав вам — якнібито Ваш власний вірш — погромницьку цитату з одного вірша, який належав дуже відомому партійному комуністичному поетові. Чи ви справді поділяли ту цитату чи тільки змушені були до неї накиненою вам темою?

Відповідь: Вислів "добровільно-примусовий" став в УРСР народнім прислів'ям. Це дуже типове для тактики НКВД нищити українських дія-

чів в УРСР під закидом "українського фашизму", а на еміграції — під закидом "комунізму".

Отож не дивно, що моя боротьба за власне творче українське "я" і людську гідність кінчилась була в УРСР катастрофально — арештом і засудом на 8 років тюрми, віддаленого концтабору ГУЛАГ-у і заслання з позбавленням прав. Одного разу в лагері політв'язнів "Норильлаг" (на півострові Таймир біля Крижаного океану) мене було по списках НКВД законвойовано в групу політв'язнів, призначених на десяткування розстрілом. Здається із тисячі законвойованих нас осталось щось із 200 "недостріляних". Про це я писав у розділі із моїх спогадів "Чорна пурга", друкowanych серійно в редакційній мною газеті *Українські Вісті* 1947-48 рр. та з іншим заголовком у кварталнику *Сучасник*, ч. 1, 1948).

Запитання: На початку німецько-радянської війни в 1941 році Ви все ще були на засланні поза Україною. Чи можете розказати, як пощастило Вам потрапити на еміграцію?

Відповідь: На еміграцію (просто із заслання на степах Північного Кавказу) я потрапив у березні 1943. Довелось фактично напівлегально пробиратись. Бо хоч співробітники з НКВД вже наперед панічно повтікали, але й німецький місцевий комендант окупаційної армії не дав мені перепустки

до Києва. Тікав на власну руку й ногу — лютої морозно-вітряної в степах зими, випадковим транспортом і без, із двомісячним сином Миколою. Маленьку хвору дитину од смерті рятувала за пазухою ще зовсім молоденька, вірна, любляча матір — Марія Данилівна.

В Києві думалось, не зважаючи на наближення фронту, що треба було б десь із хворою дитиною передихнути, осісти тимчасово у своєму рідному селі Хижинці. Але незабаром виявилось, що це був якраз район і пляцдарм Корсуньшевченківської великої битви, може найбільш кривавої і нищівної за всю війну на Українському фронті. Юрій Шевельов явився як добрий ангел і рішально допоміг з перепусткою на поїзд добратися з родиною до Львова — такого безмежно гостинного, рідного, порівняно вільного і українського міста.

Тут у львівському Літературно-мистецькому клубі мене зразу залучили з доповіддю на Вечорі, присвяченому 10-ій річниці смерті Миколи Хвильового. Добірна аудиторія щедро нагородила оплесками. Пізніше, присутній на доповіді Аркадій Любченко, відвідавши мене вже в місті Сянік, теж хвалив доповідь.

На підставі цієї доповіді я зредагував свій есей про творчі змагання і долю Хвильового для тижневика (як не помиляюсь його назвою) *Український Вісник* (Берлін) на переломі 1943-44 рр.

Після короткої зупинки в гостинному українському Сяніку на Лемківщині, де молодь з наближенням фронту війни зникала в лісі — готувалась іти в УПА, я з родиною подався до Австрії, де фізично працював здебільша в місцевих "баверів" з посвідкою "остарбайтер" і знаком... тризуба. Потім, живучи приватно на праці в баверів у Форарльбергу, мав постійний зв'язок з українськими громадами в ДіПі-таборах (Ляндек, Зальцбург, також відвідував Інсбрук. Працював у шкільній референтурі УЦДОА (якщо ця назва натовді вже існувала). Тут зблизився з Юрієм Кленом, у журналі якого опублікував есей "Віадук у майбутнє" (про філософську боротьбу Памфила Юркевича з догматичним матеріалізмом російських рев. демократів). (*Літаври*. Інсбрук-Зальцбург, ч. 1, 1947). По українських таборах мав численні доповіді перед палко-зацікавленою в ті часи аудиторією знекорінених в Україні людей. Говорив про те, що їх, як і мене, цікавило найбільше — головне в циклі тем "Українська інтелігенція в боротьбі за духове самоздійснення". Опісля дещо з того зредагував для журналу "Нові дні", під псевдонімом Юрій Дивнич (дівоче прізвище моєї матері). І опублікував під заохотою незабутнього трибуна свободи і гідності підсоветської людини Івана Багряного, керівника УРДП і її газети *Українські вісті*, в числах за роки 1947-48.

Запитання: Пам'ятаються тодішні Ваші есеї: "На іспиті великої революції", "Соціалізм і українська революція", "Триста і тридцять" (здається) та інші. Скажіть, будь ласка, коли і як Ви встигли вивчити в тих тяжких післявоєнних умовах таку широку тематику?

Відповідь: Щоб надолужити прогалини у своїй радянській освіті-неосвіті й думанні, я творив собі щось як "університет надому", студіюючи днями й ночами раніш недоступні мені праці М. Драгоманова, В. Липинського, М. Грушевського, а про українську революцію 1917-21 — Кучабського, Д. Дорошенка, Лозинського, Христюка та інші матеріали. Захопив дещо також із західно-європейської новітньої філософії (Н. Гартман, Ясперс, Шпенглер, філософ естетик Кроче, Ортега і Гасет, з українських авторів — Дмитро Чижевський. Тут допомагав мені книжками й іншим один цінний освічений по-європейськи приятель.

Десь тоді ж зав'язалась літературна співпраця з "Театр-Студією" Йосипа Гірняка й Олімпії Добровольської. Вони заохотили і самі ж і поставили мою трагедійну інсценізацію за Хвильовим "Мати і я". (На спілку з І. Кошелівцем). Залучили до праці автора провідних сюжетних тем-ідей і супровідних текстів у їхнім "Театрі Слова", зокрема Шевченкового слова. Дещо з тих текстів опубліковано в щоденнику *Свобода* і місячнику Шлемкевича *Листи до Приятелів*. Тоді ж вийшла друком зредагована мною (на спілку з Є. Нольденом) книжка *В масках епохи (акторське мистецтво Йосипа Гірняка)*. Новий Ульм, в-во "Україна", 1948.

Запитання: Чи можете сказати з перспективи років, яку свою працю Ви вважаєте за головну?

Відповідь: За головну і більш важливу мою працю, мабуть, загально вважається *Розстріляне Відродження*. Антологія поезії, прози, драми й есею 1917-1933. Париж, в-во "Інститут Літерації", 1959, сторінок 980. Крім вибору кращих зразків творчості тут мої 44 силуети українських радянських репресованих письменників, що діяли до смерті в УРСР, і також підсумковий заключний есей "Література віта'зму". З цього ж приблизно часу я стараюсь триматись більш стисло літературної критики, а не публіцистики.

Антологія поширилась також в УРСР (мабуть через поляків, які її і видали). Вона вже за два роки з часу її появи викликала в УРСР чимале зацікавлення, зокрема з боку літературної молоді — "шістдесятників", і звичайно також і гостро-агресивну злостиву партійну книжку О. Р. Мазуркевича *Зарубіжні фальсифікатори української літератури*. (Київ, Держ. в-во, 1961, сторінок 193). Зрозуміло, чому аж книжка, а не просто газетна лайка. Антологія уконституювала окремий розділ історії української літератури, створеної в боротьбі і під ударами фізичного терору.

Щоб конкретизувати цю концепцію Антології, я взяв на себе дуже нелегке завдання — виголосив у Нью-Йорку на літературному вечорі ПЕН-клубу США (присвяченому 25-ій річниці смерті Хвильового) есей "Література межової ситуації". З аналізом ситуації і типізаціями так званих "останніх рішень" приречених відродженців. В доброму англійському перекладі есей мав успіх, про що свідчить те, що він був надрукований трьома мовами: українською в УЛГ, Мюнхен, 1957, ч. 6; польською *Культура*, 1959, ч. 3; і ан-

глійською в збірнику есеїв журналу "Культура", вибраних за 20 років її існування *Kultura-Essays*. London, MacMillan, 1970.

Міждисциплінарна тема й проблема Українського Відродження, така важлива в історії нашої трагічної країни, потребувала, на мою думку, уточнення початків того Відродження на переломі 18-19 століть. Звідси родилась праця про батька, засновника мого Харківського університету: *Василь Каразин. Архітект Відродження*. В-во "Сучасність", 1975.

Не позбавлена цього "відродженського" аспекти ("воскресіння свободи людей і націй", стор. 154) також моя розвідка "Шевченко і його "Кобзар" в інтелектуальній і політичній історії століття" і Збірник англійською мовою *Тарас Шевченко, 1814-1861*. Під редакцією Юрія Шевельова і Володимира Міяковського. Гаага, видавництво "Мутон", 1962.

А, проте, аж ніяк не можна перетворювати в догму "відродженський" відрух. "Знищення особи і нації може бути одно", кажуть спеціалісти атомової збройної технології. Проте, ні атомна технологія смерті, ні біологія відростання трави й зрубаних дерев не дійсні для духової сфери людини. В цьому переконанні склалася вже після операції серця у мене збірка літературно-критичних есеїв *Зруб і парости*. В-во "Сучасність", 1971. Тут я помістив поруч "зрубів" 20-30-их років нові відродженські покоління 40-50-их років, "шістдесятників" і поетів "Ньюйоркської групи".

Запитання: Ви не раз висловлювали острах небезпеки в нас підміни двох різних наукових дисциплін — історії української літератури і історії України. Літератури і політики. Чи ж нема цього елементу також і у Ваших писаннях?

Відповідь: Так! Ця хиба в мене безумовно була. Це типова хиба для нації, яка не спромоглася на власну політичну силу й незалежність. Пригадується, як навіть великі українські люди, Леся Українка та Іван Франко гірко скаржились, що українська громадсько-політична боротьба обкрадає їм час на реалізацію їхніх великих літературних талантів. А останньо сугерується в УРСР невірна думка, нібито Україна 19-го і початку 20-го століття зовсім не мала політичної історії і змагань. Коли ж історики 20-их років довели фактами, що така політична боротьба й історія була, то НКВД знищило їх самих і їхні історичні праці. Щоб протиставитись політичному дефетизмові і щоб самому позбутись підміни політики літературою і навпаки, я порядком винятку написав п'ять розвідок із чисто політичної історії України, як от:

1. "Українська Соціал-Демократія (Група УСД) і її лідер Леся Українка". *Сучасність*, числа за місяці травень, червень, і липень 1971 р. (Між іншим, Група УСД одмежувалась від РСДРП з її лєнінською догматизацією марксизму).

2. "До еволюції світогляду і політичної думки Івана Франка". Збірник *УЛГ (Української Літературної Газети)*. Мюнхен, 1956.

3. *Український комунізм і політика Советської Росії супроти України*. Анотована бібліографія 1917-1953. З теоретичним вступом і диференційованими індексами. Видання Дослідної Програми про СРСР (Східно-європейський фонд). Нью-Йорк, 1953. Сторінок 459 плюс XXVIII. Всього 2267 бібліографічних позицій. Книжка вийшла невеликим накладом, дуже швидко розійшлася, дістала близько півсотні здебільша вельми схвальних рецензій у наукових журналах Західної Європи й Америки.

4. "Рух Вільної Спілки". *Український Історик*. Нью-Йорк—Мюнхен, 1976, ч. 1-4 (49-52). (Українські "гуртки політиків", жєневський керівний центр руху, політична програма товариства "Вільна Спілка" авторства М. Драгоманова).

5. "Історичне тло і попередники РУП". *Науковий Збірник УВАН*, ч. 3. *На пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина*. Нью-Йорк, 1977. Переконавшись на ряді встановлених фактів політичної історії України, що ця політична історія не потребує літературних латок, я потягнувся до молодості даного мені освітою, та потім і забороненого літературознавства. І саме до того часу 1929-30 років, коли написав був книжку про Павла Тичину, найбільшого в нашому трагічному столітті поета-вісника дійсно чистої і суверенної Краси: *Універсуму — Україні — Людини*. Потягнувся до "Соняшних Клярнетів" 1917-1918 рр. Але ту "Красу" мені було майже викреслено, а згодом і так книжку вилучено з обігу і з великою за неї карою, згаданою напочатку. Щойно тепер на свободі від редактора-цензора і ГУЛАГ-у було вільно пошукати непізнану в нашій і тут ще політизованій літературі синтезу поетичного стилю Тичини, дати йому його власне ім'я. І я на старість спокусився на цю спробу в літературно-критичній розвідці *На шляхах синтезу клярнетизму*, в-во "Сучасність", 1977.

В тичинських "клярнетах" засвітив був загальнолюдський правічний архетип Світла Вічності. Його пізніше було погашено. Але потім під "щитами" збережено в київському виданні поеми Тичини *Сковорода. Симфонія*. Київ, 1971 (сторінок 503!). Присутні в поемі елементи тичинського "клярнетизму" і його на диво довірочні приватні розмови зо мною спонукали мене додати більше фактів і спостережень про творчу трагедію й боротьбу Тичини і звернути увагу на мало помічений загально факт, що поет власною силою і в глибокій тайні очистився од "вавилонського понону" сталінізму і прокляв цього "Чорнобога" устами героя своєї поеми Сковороди. Це вже не лірика, а справжня епіка Українського Відродження. Так написав я, може, найбільший розміром винятково і спеціально поширений розділ із моєї ще не цілком написаної, і щойно плянованої книжки загальних спогадів. Цей винятково поширений розділ має назву "Павло Тичина і його поема "Сковорода" на тлі епохи (Спогади і спостереження)" спершу в журналі *Сучасність* за місяці січень, березень і травень, 1980. В грудні того ж року вийшла окремою книжкою книжкою-відбиткою із окремою передмовою і мистецькою обкладинкою. Ціна книжки 3 доларя.

Запитання: Ви закінчуєте Вашу книжку припущенням гостри заперечень, мовляв, "Павла Тичину не можна реабілітувати" після його просталінських книжок *Чернігів* (1931) або *Партія веде* (1934) і т. п. Яка Ваша думка про цю складну проблему?

Відповідь: Наше завдання не реабілітувати, а зрозуміти. І це проблема не тільки Тичини (який до-речі, паралельно писав таємно "до шухляди"), а майже всього Розстріляного Відродження і його талантів всенародного значення. Кожний із них у різних формах терпів знищування — різні і по-різному. Найдужчі нервами і силою волі ішли на ешафот, інші кінчали самогубством, ще інші писали "до шухляди", а ось цей в зображенні поеми Юрія Клена *Прокляті роки* (Краків, 1943) топив у горілці свій відчай згвалтованої поетичної Музи, "бо може жереб їх з усіх найгірший" (Ю. Клен, мабуть, про Максима Рильського, автора славословної пісні про Сталіна). Шляхетні невіджалувані ці сльози-молитви Юрія Клена!...

Але якого треба знечулення і зарозумілості, щоб відмовляти тим поетам насильно згвалтованої творчої Музи навіть "право" на реабілітацію і зрозуміння їхньої трагедії!? Нехай того "права" запобігають деспоти, а не їх жертви.

Що ж до моєї мемуарної спроби про Тичину і його поему "Сковорода", то в додаток до вище сказаного остається тільки висловити надію, що читач на хвилину зупиниться і замислиться перед прірвами і верхівлями поеми Тичини про українську трагедію вселюдського виміру.

Це вже зовсім інша і менша та особиста справа надіятись, що пізній вік, здоров'я й ще наявний час дозволять цьому авторові завершити всю книжку його ціложиттєвих спогадів під проєктованою назвою "Мій сад у Арктиці". Це не жарт чи надумана метафора. Ми таки й справді з дідом Петром Яремовичем (родом із Поділля) були фактично посадили сад... Там поза бараками й дротами зони під отим горбком. От і досі не знаю — чому ми так завзято довбали ломами крізь кригу й камінь ямки для саженців у "вічній мерзлоті" Норильягу на Таймирському півострові Крижаного океану.

Юрій ЛАВРІНЕНКО
Нью-Йорк, 25 листопада 1980

Щиро зичимо Шановному Автору завершити в доброму здоров'ї свій "Сад" і ще любоватися його рясними плодами.

Ред.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

Ф. МИКОЛАЄНКО

ЛЕЛЕКА ДАЛЕКО...

Линуть літа, мов ті срібнокрилі птахи в блакитнім просторі. Линуть. Не вертаються. Тридцять п'ять минуло. Яка перспектива для одинокого? Хто в чужині на старість промовить до тебе теплим словом? Хто стулить очі навки?

З такими думками Петро Одинець щоночі йшов спати і з ними ж пробуджувався. Одружитися в нормальному житті не штука навіть блазневі, але на вигнанні — це неабияка проблема. Є на передмістях українські дівчата (і дуже гарні!), але ж вони не для нього — занадто молоді. Вдовиць зовсім немає, та й не передбачається, бо чоловіки рішуче не хочуть вмирати. А з чужинкою напевно щастя мало зазнаєш, та й що то за діти повиростають!

Все ж його думки мимохіть зверталися до Айлини, вже немолодої панни, австралійки, що мешкала через вулицю. Спокійна вона, з журливими очима, ввічлива, струнка і дуже чепурна.

Зважаючи всі ЗА і ПРОТИ, Петро прийшов до висновку, що йому абсолютно нема чого втрачати. Ліпше яканебудь жінка, ніж ніякої. А діти... Яке б то було щастя бачити власних дітей, зростаючих у рідних традиціях, в любові до землі рідної, кров'ю сотень поколінь наснаженої... Та не судилося. Хто рятується від ворога втечею, той не має права на щастя. Будь вдоволений тим, чим чужина тебе обдарує.

Зближення Петра з Айлиною не натрапило на перешкоди. Вона нібито чекала на нього не знати як довго. Замість смутку, в її очах загнали блискавиці кохання: довгожданого, припізненого, але жагучого кохання, якому не було стриму, перепон, заборон.

Минув медовий місяць. Минули й погожі дні. Захмарилося осіннє небо, а з нього пасмами падали тіні на родинне щастя. Тіні поступово згущувалися у міру наближення до повсякденних турбот, на котрі не завжди була готова відповідь.

Затужило Петрове серце за рідними звичаями, мовою, за рідною піснею у дружній компанії і навіть за стравами, якими його, хоч зрідка, було вгощали свої люди.

Айлин спершу нарікала на себе, що не вміла догодити чоловікові, а потім стала мовчазною, смутною. Зникли з її очей блискавиці, і погас пристрасний вогонь. З часом придбала собі лєсика та й віддала йому всю свою увагу й любов.

А клопотів різних, хоч і дрібних, як на лихо, все більше. То замок у дверях попусується, то лямпочка згорить (а в запасі немає), то з крану вода

тече безупину... В таких випадках Айлин біжить до свого брата, щоб він те все направляв, або сама коло того безрезультатно вовтузиться, аж доки Петро зауважить. Тоді він обов'язково її питає, чи вона свій язик проковтнула.

Одного разу Петро застав Джека (жінчиного брата) як той порпався біля вікна в спальні.

— Що це тут Джек робить? — запитав він свою дружину.

— А що ти, не бачиш? Сітку направляє.

— То не його справа. Я теж руки маю, дарма, що ти ще їх на собі не відчула. Чому ти до мене не звернулась?

— Бо я не мушу тебе просити; ти сам повинен свої обов'язки знати.

— Але ж я не бачив, що сітка подерта. Та й як то можливо? Ще року не пройшло як я нові сітки поставив.

Айлин воліла промовчати те, що сітку подер її любий песик як почув за вікном іншого пса, але, вважаючи, що заключне слово по праву належить їй, з притиском сказала:

— Ти нічого не бачиш, що в хаті діється, бо тобі все байдуже.

— Якби я цілими днями біля вікна просиджував так, як ти, то напевно побачив би! А я мушу нам на хліб заробляти, хату виплачувати, податки платити. З неба ніщо не падає.

— Ніхто більше не працює, тільки ти. А хто тобі їсти варить? Хто пере? Хто підлоги щодня пуцує, килими чистить? Ти ж ніколи навіть посуду не помієш, як інші чоловіки.

— Як твій брат.

— Мій брат справжній джентлмен. Він своїй Венді щодня до ліжка сніданок приносить, перед тим, як іде на працю, а в суботу білизну пере.

— Ха-ха-ха-ха! — розсміявся Петро. — Так йому, дурневі й треба! А в хаті у них такий сморід, що вчадіти можна, бо вона тільки нос свого мис, та й то, мабуть, раз на тиждень. Можеш бути абсолютно певна, що з мене такого "джентлмена", як твій брат, не зробиш.

— Мені не мусиш того казати. Наш пес має кращі манери ніж ти.

— Дякую. Треба було тобі з псом одружитись. Давно б обоє подохли.

— За таким життям не шкода.

— Якого ж тобі життя хочеться? Ти ж ні гудзика пришити не здибна, ні грядку пополоти, бо навіть не розпізнаєш хризантему від кропиви. Ще хочеш, щоб я посуду мив! Але ж то єдине, що ти вмієш робити. А без заняття ти цілком збожеволієш.

Айлин, відвернувшись, гірко заридала.

Від того часу протягом тижнів вона щонаочі обливалася слізьми і даремно Петро намагався її заспокоювати, вибачатися, шукати шляхів до порозуміння — вона ні на що не реагувала.

Одного ранку Петро пригрозив, що далі він такого стану терпіти не буде. Якщо вона не схачується та не заговорить, принаймні, до нього, то він іншу компанію собі знайде.

Але Айлин вперто мовчала навіть тоді, як Петро приходив додому по півночі. Живучи під одним дахом, подружжя не мало між собою жодних

контактів, за винятком виміни короткими абсолютно необхідними фразами. Так пройшло кілька місяців.

"Якби я мав гроші, то лишив би їй хату і все на світі та й пішов би куди очі бачать, але де подінуся, як треба і їй помешканням забезпечити (отже, хату й далі мушу сплачувати) та ще й на утримання їй платити і самому десь треба жити. Тут такі дурні закони, що й після розводу чоловік зобов'язаний утримувати свою колишню жінку (якщо вона не працює) аж доки вона вдруге не вийде заміж, а це може тривати до смерті", — чухав собі голову Петро. "Мушу ще раз спробувати дійти до порозуміння".

Якось, прийшовши з праці, Петро підступив до Айлини та якнайлагіднішим тоном до неї звернувся:

— Слухай, Айлин, навіщо ми псуємо одне-одному життя, яке могло б бути прекрасним; який у тому сенс? Може б ми пішли до бюро родинних справ?

— Ти можеш іти, а я нічиїх порад не потребую.

— Я не розумію. Невже ти маєш з цієї примарі якусь насолоду?

— Ти маєш розвагу з пов'ями, — що тобі ще треба? А про мене турбуватись не мусиш.

— Ти добре знаєш, що на такі розваги я гроша не маю. Для чого неправду говориш?

На тому розмова скінчилася. Але за якийсь час Петро знову спробував її відновити. Ліпше суперечка ніж могильна мовчанка.

— Я маю пропозицію, — озвався. В наступну суботу буде концерт в українській домівці, а потім вечеря й забава. Давай, підемо разом, то буде для тебе розвага.

— А що я там робитиму, як я мови не розумію?

— Щоб побачити народні костюми, танці, навіть щоб слухати пісню, мову знати не обов'язково. А по офіційній програмі з будь-ким можеш зговоритись, бо всі наші люди тут уже достатньо володіють англійською мовою.

— Можеш іти, а я не зацікавлена.

— О. К. Ніхто не змушує. То, може, підемо на австралійську забаву?

— А що я вдягну?

— Як то що? Таж маєш щонайменше двадцять суконок, та ще й які гарні — всі позавидують!

— О, так! Найновішу з них — фіялкову — я вже більше року тому як купила.

— Я купив її тобі десять місяців тому.

— Але вже й на той час вона була не модна.

— Ти сама вибрала. До того ж, всього лиш кілька тижнів тому ти купила аж три суконки.

— О, Боже! Та ти навіть не можеш розрізнити вечірню сукню від повсякденної, що її вдягають, як ідуть на закупки.

Важко зідхнувши, по хвилині павзі Петро звернувся до своєї дружини знову:

— Може б ми провідали твоїх знайомих? Джулі вже кілька разів нас просила, щоб навідалися до них.

— Хіба ти не чув як я казала, що не маю в що вдягнутись?

— А хіба є десь припис, що зобов'язує вдягати бальову сукню на відвідини колишньої сусідки?

— З тобою немає сенсу говорити — відповіла Айлін, відходячи.

— Стій! — гукнув до неї Петро. — Ми ще маємо яких три сотки на книжці; вибери собі завтра сукню, яку хочеш.

— То минулого тижня було три сотки, — кинула Айлін і зникла за дверима лазні.

За якийсь тиждень Петро повідомив дружину, що він на наступну неділю запросив гостей на обід.

— Яких гостей? — підхопилась Айлін.

— Василя Тертого — пам'ятаєш боярина? — з його дружиною.

— Як ти міг запрошувати, не домовившись наперед зі мною!

— Всі мої спроби домовитися з тобою до чогось були марними. Я вимушений робити всі рішення самостійно.

— А ти подумав, чим я їх угощатиму? Я ж по-вашому варити не вмію.

— Та й по-своєму не дуже, але якось буде.

— Я не хочу, щоб мене хтось критикував. Приймай своїх гостей, а я піду геть з дому.

— Гаразд. Якось і без тебе обійдемося.

Але Айлін з дому не втекла, а наготувала напричуд смачних страв, зокрема солодощів, і прийняла гостей якнайкраще.

"Сам чортяка жінку не зрозуміє" — подумав Петро. Випровадивши гостей, він взявся витирати посуду, яку Айлін мила, а скінчивши, хотів її поцілувати, але вона відразу стала дибки:

— Don't touch me!

А гості, від'їхавши, ніяк не могли нахвалитися прийняттям. Зокрема, пані Терта; усім оповідала, яку то добру жіночку підхопив собі Одинець:

— Така культурна, привітна та мила — хоч до рани прикладай. А він ще й коверзує: кажуть люди, навіть з пов'язками тягається. Каструвати б таких!

А в Одинців усе по-старому. Минають дні й безсонні ночі без жодних розмов, а як перекинуться словом, то вислід з того ніякий.

— Я тобі не рабиня, — відрубувала Айлін. — Інші жінки їздять на вакації до Англії, Європи, Америки, а я що від тебе маю, крім образ?

— Хто ж то ті інші жінки? Місіс Трой — дружина архітекта — сама учить у балетній школі; Місіс Гарви — дружина адвоката — у нього ж сама секретарює; Міс Твістер — сорок років медсестрою працювала, тепер на пенсії. Чому б же їм не їздити по світах? А ти що придбала? Тільки виточуєш з мене останню копійку! Хочеш їздити? Зароби собі та й їдь, хоч чорту в зуби. Не хочеться працювати, то треба було мільйонера шукати, а не чіплятись на шию будь-кому.

— Хто за кого вчепився! Та не турбуйся, я довго на твій шій вже не сидітиму.

Але сиділа. Ніби змагаючись, хто кого пересядить.

Коли вдруге Петро запросив гостей, Айлін залягла в ліжко та стогнала, так щоб гості чули. Петро вибачився за прикру несподіванку та попросив гостей зайти іншим разом. Всідаючи до авто пані Терта шепнула своєму чоловікові: — Він напевно її катує. Ти чув як бідна стогне?

Під кінець наступного тижня Петро одержав в подарунок від земляка українську платівку "Лелеки". Наставив її і поринув у рідну мелодію.

Розправила крила журлива пісня Тамари М'янсар і ввижається Петрові між верховіттям ясенів та кленів латочка рідного синього неба, в якому повільно кружляють лелеки. Аж тут, немов танкетка, загарчав пілосос — це Айлін знову чистить килими. За нею прожогом песик; найулюбленішою грою для нього є гасати за пілососом, зводячи з ним голосну суперечку.

Тужить Тамарин голос, реве пілосос, гарчить, кувиркаючись, песик. Мов підстрілений птах, затріпалося Петрове серце.

— Стоп! — гукнув він на повні груди. Вихопившись з крісла, згріб пілосос і потурич його щосили крізь скляні двері, так, що з панелі посипались лише іскри, рясно встеляючи килими суміжних кімнат. За машиною шкеребертя полетів, скиглячи, невинний песик. Черга на Айліну.

— You bloody ignorant bastard! — прохрипів Петро, блиснувши на неї розлюченими очима, і Айлін, знепритомнівши, повалилась на підлогу.

Розріомсялося брудносіре осіннє небо. Вгризаючись в береги, морські хвилі вели безперестанну шалену атаку на суходіл. Не помічаючи, що промок до кості, а може просто не звертаючи на те уваги, Петро спокійно сидів на скелі, яка вже з усіх сторін була оточена морською піною, що то розпухала й плювалася, то знову спадала.

— Уг-гук — а-а-х, уг-гук — а-ах — стогнало море. Але Петро того зовсім не чув. За сірою завісою, що з'єднала хмари і море в суцільну моркру шмату, він бачив погожий весняний день.

"Так. Тепер там весна, вертаються лелеки... Виплаканими, відцвілими очима виглядає свого лелеку знесилена сивенька мати.

І чується пісня Тамари: "Лелеки, лелеки, лелеки! Лелеки вертайтеся назад!" І ніби ту пісню співає Петрова мати.

3 АЛЬБОМУ ЛЮБОВНОЇ ПОЕЗІЇ 3-ПЕРЕД 2000 РОКІВ

Гай Валерій Катулл, римський поет-лірик, сучасник Юлія Цезаря, народився у Вероні 87 або 84 року до н. е.

Переїхавши на постійно до Риму, приєднався до "Нової Школи", т. зв. "неоретиків", що писали в дусі олександрійської поезії, в яку вони вперше впровадили ліричні елементи.

Досі збереглося 116 віршів та поем Катулла, центральну тему яких становить кохання поета до жінки, захованої під фікційним найменням Лесбія. Справжня Лесбія була сестрою римського політика Публія Клодія, людини доволі сумнівної слави та репутації. Не кращу репутацію мала його сестра Клодія, талановита та освічена жінка, вийнятої краси та світових манер, що провадила надто свободний спосіб життя, сповнений лю-

бовних історій та скандалів, що були темою спілок у кулуарах римського товариського життя. В невід її чару та мерехтливої краси впав молодий талановитий поет Катулл, до речі, молодший за неї на декілька років.

Закоханий у неї по вінця, він не хотів бачити та вірити в те, що Клодія має ще інших звеличників, які, поряд із ним, користають з її ласки. Але поступово відкриваються йому очі і Катулл бачить героїню свого серця у справжньому світлі. З утратою віри у любов та шляхетність Клодії, попеліє в його серці його кохання, а в тому попеліщі залишається тільки ненависть, поряд із незлічливою пристрастю, що доводить його до шалу. В спалаху душевної боротьби та пристрастного хвилювання, народжуються брутальні та образливі вірші, повні вишуканої краси та поетичної наснаги.

Вони перетривали помсту поета та увіковічнили Клодію в історії, сильніше за його кохання.

Значну частку Катуллової поетичної спадщини переклали на українську мову Тарас Франко (в журналі "Оса" 1912 р.) та М. Зеров (у збірці поезій "Камена").

Гай Валерій КАТУЛЛ

XI

*Друзі Катулла, Авреліє й Фуріє,
Може підете з ним в мандри буринні...
Де Східне море б'є в Індії берег —
В дзвінкім відлунні.*

*Або до скитів, арабів, чи партів —
(З них лучники дуже добрі і цільні)
В плеса долин, що їх гряззю фарбує
Ніл семидільний.*

*Чи проб'єтєся крізь Альпи високі,
Щоб там побачити Цезаря славу:
Річку Рейн — в Галії, древніх британців
Вдачу зухвалу.*

*А якщо ви вже готові зі мною
Долю ділити у кожному чині, —
Цих кілька слів передайте від мене
Моїй дівчині:*

*Хай там шаліє у гроні коханців,
(Що їх три сотні в обіймах голубить)
Висмокче кожного, але нікого
Щиро не любить!*

*Та на моє хай не жде вже кохання,
Що через неї зів'яло, мов квітка,
Стоптана плугом, край шляху у полію —
В тузі і болю.*

Переклав з латинської Лев ЯЦКЕВИЧ

Євген ГАРАН

КАЛІБЕРДА

(Оповідання)

— Колись і дома, на Україні, були свої етнічні групи. А проблеми були схожі на австралійські, — говорив балакучий Грицун, що полонив узагу нашої маленької компанії. Нас четверо сиділо на просторій фермерській веранді. У Грицуна лисніла гола як тиква голова.

Він продовжував:

— Мій рідний дід походив з ногайських татар. Його звали Калібердою, що означає "іди сюди!" Татари мали прикладні, запорозькі наймення. Давно в минулому, програвши війну, Туреччина забрала ногайців до себе. Але дехто відмовився їхати на чужину. В моєму рідному селі один куток і досі називається Кенгесами. Це від хана Геса. Такі татари перестали кочувати, осіли на землі і жили з рільництва та вівчарства.

Тут всезнайло пан Школяр вирішив додати до теми і своїх п'ять, щоб було десять.

— У вас там, на Приозів'ї, велика домішка татарської крові, — зауважив він. — Недарма й генерал Григоренко обстоює права кримчаків.

Старий Грицун не любив, щоб його перебивали. Він сердито скривився і відповів повчально:

— Кров у татар ділиться на ті ж групи, що й у інших людей. А що тут важить, то це почуття приналежності. Каліберда вірив, що він був одним із наших односельчан. Його хлопці гралися з дітьми на вулиці. Він долучив своїх овець до громадських. Наймит-чабан і днював і ночував з ними в степу. Степ за тих часів орали лише побіля села. А далі, куди не глянь, хвилями слалася трава.

Тільки не всі татари полюбили рільництво. Були такі, що й далі мріяли про легкий хліб з грабування. Отак їде запізнений подорожній увечорі степом і чує, як десь у лощині розтинається розпучливе — "Рятуйте!" Це розбійники ріжуть вівчарів.

Однієї ночі зарізали й нашого чабана. Овець забили. Тоді люди сказали: "Татари". І хоч Каліберда при цій нагоді також утратив овець, люди йому не забули минулого.

— Хіба Каліберда татарин? — хтось питає здивовано.

— А вжеж! Його ім'я означає "Іди сюди".

— То може він знає і вбивців?

— Та може й знає, тільки мовчить. Всі вони, татари, одним ликом шиті.

Каліберда не знав убивців. Він чув людські заклики і від того йому боліло на душі.

Тут у розповідь утрутився Гугнявий:

— Ясно, що боліло! Мені теж боліло під час кризи на Кубі. Хрущов з Америкою посварилися, а мій бос прив'язався до мене: от ти для нього рашен та й усе. А який я рашен? І на якого біса мені ті ракети?

Грицун глянув на Гугнявого з докором і продовжував:

— Скоро настала сувора степова зима, а потім прийшла весна. У декого з селян забракло зерна на посів. А в Каліберди ні — він економний.

Приходить до нього сусіда й просить:

— Позич мені, Калібердо, лантух зерна на посів. Я поверну, як уродить.

— Позичу. Позичу, — розважно відповідає Каліберда, — не лише позичу, а просто подарую. Тільки з такою умовою.

Це йому прийшла в голову така думка.

— З якою умовою? — питає сусіда.

— Я тобі дам зерна, а ти зо мною обміняєшся прізвисьмом.

— Прізвисьмом? І це все? — сміється сусіда і, трохи подумавши, питає: —

— Навіщо тобі моє прізвисьмо?

— Із твоїм прізвисьмом мені буде легше жити. А тобі лантух пшениці. Отак від цього обміну ми обидва виграємо.

— Та й то правда.

Згодилися. Обмінялися. Потисли один одному руку. Каліберда, мусулманський нащадок, ще не навчився пити могогарич.

Старий Грицун замовк. Смеркалося. Десь на греблі квакав басом жаб'ячий тато, "бичок-третячок".

Пан Школяр сказав:

— По приїзді до Австралії багато хто взяв собі нове прізвисьмо, щоб легше було влаштувати життя.

— Це правда, — відповів Грицун, — взяли прізвиська, а своїх навзамін нікому не дали.

Такі тепер звичаї настали.

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

МУЗИКА ТЕПЛИХ БАРВ

(Закінчення з попереднього числа)

На обкладинці гарно виданої книжки бачимо схематичний малюнок Дерева життя у почвiрно-му замкненому колi. Це *Колокруг* — третя зiрка поезiй Бориса Олександрова. Неологiчна сполука алонiмiв коло i *круг* в одному поняттi має iд-креслювати безвихiд людської долi. На змiну маланюкiвському запереченню Заходу та його культури прийшов вiдгомiн захiднього екзистен-цiялiстичного свiтогляду. Але цей свiтогляд роз-кривається не у формi вислову абстрактно-фiло-софських думок, — розкривається на конкретно-му матерiалi, як вияв, такої притаманної Олек-сандрову, ностальгiйної лiрики, зразком якої може служити, на мою думку, одна з найкращих пое-зiй у *Колокрузi* — "Чекання":

А мiй батько усе чекає,
Може станеться щось нежданне,
Неймовiрне, але жаданне —
А мiй батько усе чекає.

Вiн читає старi газети,
Бо газети приходять пiзно.
Десь там грози гуркочуть гризно —
Вiн читає старi газети.

— — — — —

І мiй батько усе чекає,
Вiн читає старi газети,
Мчать у темiнь страшнi ракети —
А мiй батько усе чекає...

Навiть на слух можна зловити подвiйну кiльце-ву композицiю цього твору: кожна строфа почи-нається й закичується тим самим виршем, а

остання строфа сполучає елементи першої та другої. Таким чином у пiдсвiдомостi читача зали-шається, створене аудитивними засобами, таке са-ме замкнене коло, яке вiн бачить на обкладинцi *Колокругу*.

Бiльш фiлософський характер має перша пое-зiя, якою вiдкривається зiрка. Назва поезiї "Час":

День зачах у маревi смеркання.
Впала в море крапля. Тишина.
В безвiстi космiчного єднання
Ти одна —

одна —

одна —

одна...

Ти одна, людино. І печальний
Колокруг — і душ одвiчний щем.
Тихо вiс вiтер проминальний
Яснооки нам, що проминем...

Це — "Weltschmerz". Привертає увагу технiч-на майстернiсть авторова: порiвняння досягається шляхом нiбито перелiку паралельних явищ: "День зачах у маревi смеркання. Впала в море крапля..." Але день тут — крапля, а море — вiчнiсть. Та-кою ж краплиною є людина: кiлькаразовим по-вторенням слова "одна" поет створює враження безнастанного падання крапель.

Инодi i в *Колокрузi* виступає мотив ескапiзму: От би рушити в мандри, в хорошi, у дальнi краi. Там, де води кришталнi, де свiжiстю вiють гаi.

Про Бориса Олександрова, з яким нас єднала тридцятилiтня дружба, я можу сказати, що вiн жив поезiєю, i то не лише своєю власною, а й вир-

шами як своїх сучасників, так і тих поетів, котрі до нас творили українську літературу.

Щодо поетичного вислову світосприймання, то вірш Олександрова на початках його творчості стояв десь посередині між Рильським та Сосюрою, і хоча згодом він виробив свій власний стиль, обидва вони користувалися найбільшою його симпатією.

Про близькість до Сосюри свідчить зокрема такий випадок: і Сосюра й Олександрів одночасно написали поезію на смерть Рильського. Написали, не знаючи того, тим самим розміром, а окремі рядки — збігалися, зупадали дослівно! До цієї книги ця поезія не увійшла.

Песимістичним настроєм своїх віршів був співзвучний Олександрову Євген Плужник. Тож у *Колокрузі* бачимо й поезію "Поет на Соловах", присвячену пам'яті Плужника, і кілька епіграфів із цього поета.

З глибоким проникненням у філософську глибину його образів сприймав Олександрів лірику Михайла Ореста. Не раз ми споглядали з пагорбів, голубинь Мільштатського озера, деклямуючи Орестове:

Я озеро благосне снитиму
І в ньому довіку любитиму
Подобу омріяних днів...

З обуренням розповідав мені Борис про одного відомого критика, який дозволив собі кинути зневажливу репліку на адресу Ореста: "то — порожняк".

Я сказав би, що Плужник-Орест-Олександрів це тріада песимістів в українській поезії.

Ще один український поет, що його любив деклямувати Борис Олександрів і що захоплення ним — на відміну од Рильського, Сосюри, Плужника й Ореста, я ніколи не поділяв, — це Євген Маланюк. Маланюк помер на провесні 1968 р., і його пам'яті Олександрів присвятив поезію "Прощання з князем".

Звісно, і в цій третій своїй збірці Борис Олександрів не цурається любовної тематики. Але і в цю тематику просякає безнадійна думка, що безнастанне кружляння у замкненому колі — це доля кожної самотньої істоти:

Ти над морем сидиш,
Босі ноги торкаються хвилі.
Мов осінній комиш,
Твої плечі печально похилі.
Це дарма, це дарма,
Колокругу спинити не можна.
Кожна доля — сама,
Як стеблина під бурею — кожна...

Четверта збірка лірики Олександрова, *Камінний берег*, що побачила світ 1975 року, своїми темами, настроями, технічними засобами являє пряме продовження *Колокругу*: той самий формат, таке саме мистецьке оформлення Мirona Левицького — і та сама рука дозрілого майстра поетичного слова. Повертається — як це мало статися за світоглядовою концепцією автора — і мотив безнастанно-безвихідного кружляння:

Байдужий час. Кружляють вітряки
Хвилини-години, в кружінні розігнавшись.
Я ждатиму-чекатиму роки
І от —умру, нарешті дочекавшись...

Як і в *Колокрузі*, у *Камінному березі* домінують теми кохання і смерті. Індуїстський мотив вічного перетворення поет трактує з полинно-гіркою іронією ("Перетворення").

Якщо в попередній збірці мова йшла переважно про чийсь чужу смерть (чи то Маланюк або Плужник, чи не названі на ймення поет та авто-механік), то тепер смерть підступила ближче: поет то відвідує могилу батька, а то й бачить уже візію власної своєї смерті:

Буду знову чекати
В ночі, в присмерки темні,
Буду знову блукати
В люті зливи буремні.
Поки стану в тривозі,
Поки в тузі схлюся,
Поки десь на дорозі
Упаду, не зведуся...

Може хтось, хто не знав поета зблизька, зупинить свою увагу на майстерному клімаксі: стану-схлюся-упаду, але мені стає моторошно на думку, що, власне, так і сталося: він на дорозі упав — і не звівся...

До книги поезій *Поворот по сліду*, що мала бути підсумковою, а стала посмертною, поет включив низку творів, написаних після виходу в світ *Камінного берега*. Серед них особливу увагу привертає "бетговенська тема". Тема ця — автобіографічна: десь на початку 70-х років — несподівано і через причини, що їх сучасна медицина не в стані була подолати, Борис Олександрів втратив слух. Але ця його трагедія водночас сприяла інтроспективності, зосередженню на відтінках емоцій, скупченню думки, що її вже не турбував зовнішній світ своїм галасливим рухом. Ніби здійснився на ньому заповіт нашого "земляка" з Чернігівщини О. К. Толстого:

Тож оточи, о поете, себе і мовчанням і тьмою.
Будь самотнім, сліпим, як Гомер, і глухим, як
Бетговен,
Слух же духовий сильніш і зір свій напружуй
духовий...

(переклад І. Качуровського)

III

А тепер зупинімося на технічних засобах Бориса Олександрова. Розглянемо одну з його настальгійних поезій, "Далека ти, далека...". Перше, що нас вражає, це легкочливість вірша: довгий рядок читається так, ніби це двостоповий або тристоповий розмір. А тим часом розмір цього вірша шостистоповий ямб із постійною чітко окресленою цезурою і нарощеним (гіперкаталектичним) першим піввіршем. У багатьох поетів вірші, писані таким розміром, вимовляти не лег-

ше, ніж щойно наведене наукове його визначення. Натомість в Олександрова вірш здається цілком безваговим. Поет досягає цього двома засобами, при чому про свідоме користування ними не може бути й мови:

1) Зниження ваги вірша шляхом гіпостасування пірріхієм,

2) опрозорювання його через уникнення тяжковимовних звукосполук.

Далека Ти, далека, овіяна грозою,
За синіми лісами, за горами у млі...

За ритмічною схемою в цій чотиристрофовій поезії могло б бути максимум 96 наголошених складів, а наявні лише 75: Олександрів оминув майже чверть усіх можливих тут наголосів. Але це тільки один технічний деталь; другий полягає в підвищенні коефіцієнта прозорості. У двох перших віршах на 27 приголосних припадає так само 27 голосівок! Себто коефіцієнт прозорості в них 1:1. Такий коефіцієнт був притаманний старослов'янській мові з її відкритими складами. Із сучасних європейських мов подібної прозорості не сягає жодна, ані італійська, ані еспанська.

Щодо нашої української мови, то вона належить до мов середньої прозорості (приблизно 1:1,3 або 1:1,4), а обабіч неї як крайні полюси виступають супер-темна німецька, де на одну голосівку припадає щонайменше дві приголосні (коефіцієнт прозорості 1:2) та деякі цілком прозорі тихоокеанські мови, в яких голосівок більше, ніж приголосних (коефіцієнт 1:0,8 тощо).

Досить часто в Олександрова натрапляємо на внутрішню риму: у деяких поезіях вона в'яже кінці піввіршів, завдяки чому стає чіткішою ритмоструктура поезії. За приклад може служити поезія "В'яне осени цвіт", що її тонкий цінувальник краси слова Володимир Державин дав до своєї *Антології української поезії*. Наводжу останню строфу:

Тьмяно вечір погас...
На столі моїм — книги і квіти.
Знову музика лун
у просторах ридає в журбі.
Може, в буряний час
ти могла б мені душу зігріти,
До загублених рун
показати шляхи голубі.

Це вертикальна внутрішня рима, що в'яже піввірші через один. Але зустрічаємо незрідка й риму горизонтальну — між словами в одному вірші, переважно сумезними:

Я один, я полин...
або

Залишити бетони, перони, дороги, мости —
По траві-мураві, по піску золотому брести...
Всі клопоти їдкі відігнати від себе, як дим,
Уявити себе понад морем прудким, молодим...

Один тільки раз, і то в формі жарту чи експерименту, Олександрів дає оголену звукову інструментацію (маю на думці "Спомин про голубиний гомін", де в кожному слові фігурує фонема "г").

Але переважно фонічна структура в нього прихована від недосвідченого ока, як от у поезії "Петроторення", де маємо накопичення шиплячих і свистячих звуків:

Я не зникну також. Я прийду, завірюхою віючи,
Білобровий дідусь, на кожусі приносячи сніг.
А надійде весна — з мене стане сріблисто-
сивіючий
Перегірклий полин, що росте на узбіччі доріг...

До речі, полин — це наскрізний, невідступний образ Бориса Олександрова, а його "улюблений" смак — гіркота.

А чужина гіркава, як полин —

читаємо в мініятурі, якою відкривається ця книжка. А в передостанній строфі поезії, що нею вона закінчується, маємо:

Зима, зима! Пора на білі вірші,
На білі сні, що мають голий зміст.
Гіркі слова — летить собі, найгірші,
— У сніжний вир, бо скажуть — песиміст!

До технічних засобів, що істотно підвищують емоційну тональність віршів поета, належать повтори. Вони, знову ж таки, як і внутрішня рима, бувають розташовані вертикально (у суміжних рядках, найчастіше це анафора) і горизонтально.

Вертикальні:

Ще у повітрі лагідь промениста,
Ще далечінь бринить, прозоро-чиста...

Паралелізм із повтором окремих слів:

Сьогодні жар — а завтра тільки дим,
Сьогодні лід — а завтра тільки води...

Синонімічна варіація:

Був я повен зажури,
Був я повен печалі...

Горизонтальні (часом це повтор на початку або на кінці поезії):

Вже зима, вже зима (початок)
....не знайти, не знайти, не знайти

(закінчення тієї самої поезії)

Іноді користується поет і загально поширеним засобом "сильного рядка" на кінці або "пуанти" ("Ну от і все", "Розмова з панотцем про кохання", "Свій тихий жаль..." та багато інших).

На окрему увагу заслуговує гумор Бориса Олександрова.

Цей гумор не має нічого спільного ні з котляревщиною, ані з так званим "українським гумором" (що сягає своїм корінням тієї самої котляревщини), з усілякими "Трьома торбами реготу", писаними, "чтоб смешней было" "на малороссийском наречии".

Сміх Бориса Олександрова — чи коли він ховається за своїм псевдонімом у квадраті, Свиридом Ломачкою, чи коли виступає під головним

псевдонімом — це сміх інтелектуала, європейця (а не дядька), це тонкий дотеп культурної людини, розрахований на сприйняття лише в колах відповідного рівня.

Восьмивіршем про бородатого студента ("Я б знав свої і дав йому штани...") Олександрів зумів схопити саму суть, саме ество духової порожнечі цілого покоління.

Така річ, як "Собака перебіг мені дорогу" стоїть на рівні кращих гуморесок Гайнріха Гайне, якого в нас багато перекладали, але, за рідкісними винятками, "mit tierischem Ernst" — не відчуваючи гайнівського глузування над тим, хто б читав його вірші — поважно. (Зчаста ключ до розуміння глузів у Гайне дає одне тільки слово з іншого лексичного ряду, як от у пісні про Льюрелай, чи в "Запитах", де замість перекласти — "І йолоп чекає на відповідь", перекладали: "І безумець чекає на відповідь").

Уся тонкість гумору Бориса Олександрова розкривається в іронічному сонеті "Мудрець", що є не тільки зразком лірики дружби, а також одним із небагатьох в українській літературі сонетів, розрахованих на комічний ефект. Сонет побудовано на зумисному змішанні різних літературних фактів, а призначено для читача, котрий знає, що в бочку залазив один мудрець, а сказав "Я знаю, що нічого я не знаю" — інший.

Сатирична, а може — парапсихологічна, "Баллада про мою смерть" нагадує формою "Неоклясичний марш" Миколи Зерова і не поступається тому маршеві своїм трагічним гумором. А "Чорна шаль" — це не лише літературна пародія: це також вирок політичному й культурному невігластву певних кіл української еміграції.

В кожному разі Борисові Олександрову належить місце серед українських гумористів першої лінії.

Третя грань творчої піраміди Бориса Олександрова (якщо прийняти, що дві перші — це лірика й гумористика) це його перекладацька діяльність.

Ця грань мені особисто здається найменш яскравою. Справа в тому, що Олександрів брав матеріал для перекладу або надто зблизька (з білоруської та російської літератури), або надто здалеку (з тих мов, котрих сам не знав і тому мусів спиратися як не на інтерлінеарій — у випадкові франкомовних канадійських поетів — то на чужі, російські та англійські, переклади). Цим пояснюється, що в перекладах з Горація та Овідія перекладач далеко відступив од ритмоструктури оригіналів.

Звісно, що "Реквієм" у перекладі Олександрова це вагомий внесок до українського перекладацького доробку як певної цілості. Але я ніяк не можу зрозуміти, для чого перекладати чужі переклади, якщо навіть твір у подвійному перекладі вийде вищим від оригіналу (мова про переклад з Неруди)...

IV

Не лише у філософії існують антиномії. Про антиномії теорії поетичного перекладу писав, між іншим, відомий радянський літературознавець (нині у Франції) Єфим Еткінд. Низку антиномій зустрічаємо і в поезії, в теорії літературної, зокрема поетичної, творчості. Від часів Відродження аж до Оскара Вайльда триває суперечка: хто кого наслідує, мистецтво — життя чи життя — мистецтво. Щодо теорії ліричної поезії, то тут маємо дві головні антиномії. Перша. Твердженню, що в поезії кожного разу має бути щось нове, оригінальне, чого не було ще ніколи й ніде, протистоїть теза теоретиків і поетів парнаського напрямку, Що справжня поезія від часів Гомера до "обездоленого вигнання" сучасного поета-скитальця не вигадала нічого нового, для змалювання того, що було вічно, та що в ній взагалі немає новизни, а є лише міра.

Друга антиномія може бути сформульована так. Поглядові, що поет висловлює у віршах сам себе, а тому, мовляв, твір мусить мати на собі відбиток його індивідуальності, його почуттів і настроїв, суперечить інший погляд, згідно з яким особистий елемент у поезії — антимистецький, отож поезія має бути безособова.

Однак, як у малярстві співіснують чисті барви (Дюрера та Прерафаелістів, наприклад) і мішані (або "брудні") барви венеціанців, співживуть "холодні" й "теплі" тони, так і в поезії паралельно розвиваються традиціоналізм і новаторство, "темний стиль" (що веде початок од Піндара) та протилежна йому "прекрасна ясність"; а поруч із крижаними віршами парнасців, які вважали за недопустиме вияв особистого почуття, стоїть емоційна особиста лірика, перейнята теплом поетового серця...

Лірика Бориса Олександрова — це лірика чистих барв і теплих тонів, це вираз особистих почуттів (любви, родинного зв'язку, щирої дружби), та світлої ностальгії, Боронячися від можливих закидів і звинувачень у песимізмі, Борис Олександрів свою останню, за життя видану збірку *Камінний берег* закінчує констатацією, що

І в смутку є тепло людського серця...

Специфікум поетичної творчості Олександрова в тому, що поет, мабуть, як ніхто інший у нашому письменстві, сполучив успадковану через посередництво неокласиків парнаську іманентність іконіки, не з крижаною кришталевістю (згадаймо: "Морозе — ти душа парнаського співця" у М. Рильського), а саме з цим щиросердечним теплом, із наскрізь емоційним ліричним смутком...

Я маю відомості, що в літературних колах Києва Бориса Олександрова знають і цінують вище, ніж, наприклад, в Європі, серед українців Мюнхену, Парижу чи Лондону.

Чи дійде його слово до читача і тут? Чи озветься на ці вірші, кажучи словами Куліша, "чиєсь неспідлене серце — як на бандурі струна до струни"? Чи стане його посмертна (бодай по-

смертна!) збірка — як я колись заповідав — між Сосюрою й Рильським, на тій самій полиці?

І тут мені приходить на згадку одна, двохсотлітньої давности, театральна афіша. Афіша, що увійшла в історію світової культури. Сповіщалось на ній, що буде виставлено оперу Еммануеля Шіканедера (величезними літерами), що сам автор виступатиме в ролі Папагена, розписано було усіх учасників, де й коли прем'єра має відбутися тощо. Називалася опера "Чарівна флейта". А внизу, дрібним шрифтом, стояло, що музику до цього твору написав пан Моцарт.

На відміну від того загиблого друга я не належу до безнадійних песимістів. Історія, хоч і не завжди, ставить речі на свої місця і повертає речам їхні питомі масштаби. Тож я вірю, що хоч на афішах сучасної української культури і фігурують майже самі Шіканедери, прийде черга й на непомітних сучасниках Моцартів. Навіть якщо їхні імена написані найдрібнішим шрифтом у найдавшому закутку...

Січень 1980

Дмитро ЧУБ

НОВА ЗБІРКА ПОЕЗІЙ ЛІНИ КОСТЕНКО

Ще так недавно літературний обрій сколихнула несподівана поява друком роману Ліни Костенко "Маруся Чурай". Цей історичний роман лунким відгомном прокотився не тільки по Україні, а й по Канаді, Америці і навіть по Австралії, де його в крамницях не було. Роман швидко розхпавали не тільки в крамницях Києва (за три дні), а й в Торонто та Едмонтоні. Цікаве й те, що, як довідуємось від відвідувачів України, навіть по селах люди знали про цей роман, але до сіл він не дійшов, бо друкували тільки 8 тисяч.

Та ось, так само несподівано, після "Марусі Чурай" у вид. "Молодь" у Києві вийшла нова збірка поезій "Неповторність", що має вже 16 тисяч тиражу. Але щось нечуване сталося і з новою збіркою: лише в одній крамниці Києва, де продають переважно поезії, від 9-ої години ранку до 12-ої години дня продано було всі три тисячі примірників, які дістала для продажу ця крамниця. Такого темпу в продажу ще не зазнавала, здається, жодна українська книжка! Це тільки свідчить, як читачі стужились за справжнім поетичним словом, не засміченим голою пропагандою та непотрібним соцреалізмом. З другого боку, це показує, який авторитет здобула Ліна Костенко своєю творчістю на тлі тієї дійсності.

Дехто хотів би порівняти нову збірку з попереднім історичним романом "Маруся Чурай".

Але це різні об'єкти, спільна тільки висока поетична майстерність. А тому незручно їх навіть зіставляти, бо "Маруся Чурай" — це суцільний сюжетний твір про один відтинок часу, де кожна сторінка, кожен розділ посилює цікавість до дальшої долі героїні твору, а ускладнення дії, напружені моменти часом аж запирають дух читача...

А збірка "Неповторність" — це пишна китиця квітів, різних кольорів, різних відтінків, на різні теми, про різні відтинки часу. Тож розглядати її можна тільки, як конгломерат багатьох частинок, а часом і як твори різного інтересу для читача. Але з погляду літературного вся ця творчість високого інтелектуального рівня.

Це видання складається з трьох розділів: "Обличчя Сувида", що займає 116 сторінок, "Тихе ссяво над моєю долею" — 13 сторінок та "Ікси історії" — 84 сторінки. Але цей поділ досить умовний, бо в розділі "Обличчя Сувида" знаходимо чимало поезій, неспівзвучних назві розділу. Сувид — мітична постать нашого фолкльору, казкова істота чи дух таємничих лісів, нашої давнини, про якого авторка пише, побувши навіть в селі, що має назву Сувид:

І хоч Стрибог на поїзд пересів
і вже дахи струсились від соломи, —
тут, за щитом смарагдових лісів,
моїх жар-птиць блакитні космодроми.

Тут Сувид скрізь. Він ходить по росі.
Учора він прикинувся сосною.
То коней напуває у Десні,
а то, як грім, гуркоче за Десною.

І хто він — Сувид? Може, бог лісів?
що десь пішов у нетрі й буреломи?
Він, може, чує луни голосів
і хоче теж вгадати собі, хто ми?...

Впадає в очі надзвичайна універсальність знань поетеси, її широкий світогляд: тут і знання рідної історії (недаром кажуть, що перед написанням роману "Маруся Чурай" Ліна Костенко перечитала всі літописи та багато стародавніх історичних матеріалів), різних сфер науки, глибоке знання західноєвропейської та античної літератури, що робить багатим і широким діпазон її знань. А звідси і ерудиція, і оригінальність мови.

Поруч майстерних мініатюр та суто ліричних малюнків природи, вирізняються, особливо в третьому розділі, глибокі поезії з філософським змістом, на теми історії, про космос, з історії Італії, любовні поезії на теми фолкльору та безліч інших. Серед них не можна оминати таких поезій, як "Чадра Марусі Богуславки", "Княжа гора" — про Тараса Шевченка, "Чумацький шлях". Не боїться Ліна Костенко й біблійних чи релігійних тем. В поезії "Шлях на Голготу" (за Брейгелем) вона пише:

То ж не була вузесенька стежина
Там цілі юрми сунули туди.
І плакала Марія Магдалина,
що не подав ніхто йому води.

Спішили верхи. Їхали возами.
Похід розтягся на дванадцять верст.
І Божа Мати плакала сльозами —
та допоможіть нести йому той хрест!

І цей вірш закінчує рядками:

Коли ж звершилась вся ця чорна справа
і люди вже розходилися ті, —
от парадокс: заплакав лиш Варава,
розбійник, не розп'ятий на хресті.

Чи пожалів, чи вдячен був Пілату,
чи втямив, темний, раптом щось нове:
що Божий Син таки іде на страту,
а він, розбійник, — він таки живе.

Переважно в розділі "Тихе саяво над мою долею" не раз чується відлуння тяжких переживань авторки, яких вона зазнала під час 16-річної "облоги", коли вона була під бойкотом за свою сміливість, за погляди на поезію, на творчість взагалі. До тих часів можна віднести такі рядки, як:

...Ми в'їхали у ніч. Дороги не видать.
Було моє життя, як ночі горобині.
Нічого у житті не вміла переждать.
О, як мені жилося, і як страждалось!...

Зазнала поетеса і образ, і наклепів, і зміни ставлення колишніх друзів та "перестраховщиків":

Отак, як зроду, потаємно, з тилу,
усіх міщан ошцурені лаї
ненавидять в мені мою скажену силу,
ненавиджу я слабості свої.

І скільки їх! Я зіткана з печалі.
Для ближніх знято тисячу свитин.
Коліна преклонивши, як Почаїв,
стоїть душа перед усім святим.

Дзижчать і жалять міріади версій.
Ну, що ж, нехай. Я сильна, навіть зла.
Я знаю: слабість — це одна з диверсій.
А я ще в диверсантах не була.

Найбільша провина Ліни Костенко була в тому, що вона не писала покаєнних заяв, не признавалась до вни за свої погляди, за сміливі щирі й правдиві поезії. В іншому творі читаємо ще рядки про її трагічні хвилини:

Щасливиця, я маю трохи неба
і дві сосни в туманному вікні.
А вже здавалось, що живого нерва,
живого нерва не було в мені!

Уже душа не знала, де цей берег,
уже стомилась від усіх кормиг.
У гromі дня, в оркестрах децибелів
ми вже були, як хор глухонімих...

У поезії "Еволюція ідола" читаємо промовистий кінець:

...І от тоді з оголеністю притчі
я зрозуміла, в чім моя вина.
Моя вина — моя надмірна віра,
ілюзій непогашена зоря.
Не можу ж із поганського кумира
зробить святі ворота олтаря.

Дискутуючи на теми соціалістичного реалізму Ліна Костенко писала ще в збірці "Мандрівки серця" в поезії "Зоряний інтеграл":

Потомки розберуться. Їм видніш
крізь кришталєво-об'єктивну призму —
хто був мистцем, а хто ховав фетиш
простацтва за щитом соцреалізму.

Ліна Костенко любить свою історію й гордиться героїчними вчинками козаків. В чудовому вірші "Чигиринський колодязь" вона розповідає про колодязь, який видобували козаки в Чигирині, на високій кам'яній горі, щоб мати воду під час ворожої облоги:

Козацька тверджа, давній Чигирине,
Уламок слави серед цих полів!
Усе святе, усе неповториме,
усе чекає невимовних слів...

Тут запеклася кров мого народу
і одридали волю кобзарі.
Брати мої, а де ж ви брали воду
в цьому камінні на такій горі?

І коли їй показали це чудо, цю дивну таємницю, що рятувала населення міста й козацьке військо в час тривалих нападів, авторка вигукнула:

Навчи мене, навчи, о Чигирине!
Колодязь твій глибокий, не змілів.
Усе святе, усе неповториме,
усе чекає невимовних слів...

Як бачимо з назви книжки, авторка поставила перед собою за мету брати "неповторимі" теми, писати оригінально, не вживаючи збитих штампів, і вона цього досягла. Про це вона сказала у прикінцевому своєму вірші, як тяжко сказати чи написати мовою, яку вживали мільярди людей, як вибрати з того щось нове, неповторне у змісті і в формі:

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиймись.

Хтось ними плакав, мучився, болів,
із них почав і ними і завершив.
Людей мільярди, і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!

Все повторялось! і краса, й повторність.
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія — це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.

І справді, її поезії оригінальні, афористичні, образні: кожний рядок ховає в собі цікаву думку, незбиту метафору, красиве порівняння, свіжий епітет. Візьмемо перший-ліпший вірш, як зразок:

Цей ліс живий. У нього добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.
Старезні пні, кошлаті поторочі,
літопис тиші пишуть у траві.

Дубовий Нестор дивиться крізь пальці
на білі вальси радісних беріз...

І сонний гриб в смарагдовій куфайці
дощу напився і за день підріс.

або:

Заходить сонце за лаштунки лісу.
Тополя поклонилась вдалині...
Вечірній обрій опустив завісу, —
космічний цирк запалює вогні!

І цілу ніч дивися хоч задурно
у те склепіння, де горить Персей,
жонглює космос бриликом Сатурна,
і Всесвіт крутить всю цю карусель...

Чарують читача і її окремі образні вирази з мистецького асортименту: "Ходить сонця золота мембрана по блискучій платівці ставка". "А вже цвяхами колеться стерня і крутить хуга біле перевесло". "Погасла люстра золота бджола". Пливе над світом осінь, як медуза". "Од холоду в ногах посивіли дуби", "Безсмертних строф потужні криголами перепливають Вічність, як Дніпро".

Ліні Костенко часом закидають вживання русизмів. На щастя, в цій збірці їх майже немає. Як рідкі винятки, трапилися такі русизми: общедоступний (загальноприступний), тулуп (кожух), невредим (неушкоджений), пресмикайся (плазуй, підлабузнюйся), возок (візок).

Але є в поетеси й новотвори, як пустоширокий, невикрично болісний та інші.

Ліна Костенко, певно, писала ці вірші протягом попередніх років, коли її не друкували. Вона уперто, наполегливо працює над словом, над глибиною змісту, вважаючи, що лише "криголами строф" можуть жити вічно і рятувати націю від забуття, як твори геніального Шекспіра:

...Крімшніа Вічність, страшно граєш ти.
Лежать віки, як потонулі дзвони.
Безсмертями сміються з темноти
Коперніки, Бетговени й Платони.

І хай розтане профіль восковий,
минуше все — і Цезарі, і Брути,
Шекспіру що? він Гамлетом живий.
І це єдина відповідь нам: бути!

Чи людство їздить в космос, чи волами,
чи має в пальцях гусяче перо, —
безсмертних строф потужні криголами
перепливають Вічність, як Дніпро.

Поява нової збірки поезій Ліни Костенко — це новий здобуток як для авторки, так і для нашої літератури. Чи самий факт появи останніх двох виняткових видань цієї авторки явище тимчасове, чи продиктоване обставинами часу, а чи навіть перемогою мудрішої частини творців літератури — покаже майбутнє. А покищо треба вітати і авторку, й видавництво "Молодь" з чудовим успіхом на крутому шляху нашої літератури.

Віталій БЕНДЕР

УКРАЇНА В ПОЕЗІЇ Е. БАГРИЦЬКОГО

Едуард Георгійович Багрицький (батьківське прізвище Дзюбин) народився в Одесі в 1895-му році в єврейській родині, а помер у Москві, проживши всього 39 років. Писати вірші почав рано і перед революцією 1917-го року вже мав чималий поетичний доробок.

Майже в усіх його віршах, в яких він передумує чи роздумує над своєю "родословною", помітні душевні терзання — поет ніби намагається, але ніяк не спроможеться самовизначитися. Та й не легка це річ для нього. Бо щоб повернутися лицем до світу батьків і дідів, він мусить розрубати тугий вузол, у якому тісно сплетені його єврейські коріння, тяга до російської культури і українська земля під ногами.

В своїх "Споминах" Володимир Короленко зумів наглядно оголити той біль, що вічно нидіє в душі через непевність вибору. Його також роздирала "потрійність" — батько українець, мати полька, а сам він набехканий російським духовним змістом. А звідси — душевна невірноваженість на все життя.

Виглядає, що й Багрицького загризла подібна непевність. Не раз і не два, линучи думками до свого дитинства, він, щоб якимось заглушити біль, що поставав від дезерції з рідного середовища, кидав на самого себе єврейські прокляття:

Родители? Но в сумраке старея,
Горбаты, узловаты и дики,
В меня кидают ржавые евреи
Обросшие щетиной кулаки!

Але нас Багрицький цікавить насамперед як майстер схоплення українського пейзажу чи характеру буквально двома-трьома рядками. Ось, наприклад, його портрет головного героя в "Думі про Опанаса":

Опанас глядит картиною
В папахе косматої.
Шуба с мертвого раввина
Под Гомелем снята...

Недавно я мав нагоду чути всю поему в драматизованій версії з московського радіо. Приворожений багатством форм, кольорів і тонких обсервацій, я забув включити магнетофон і "Думи про Опанаса" у мене під рукою немає, доведеться ілюструвати скупенько, переважно позичками з інших публікацій, головню з "Сіону", що видається в Єрусалимі.

В "Думі про Опанаса" Багрицький, може, сягнув вершка своєї поетичної версифікації і показав себе неперевершеним майстром схоплення психіки й фаталізму українця. В кінці 40-их років, в часи "космополітанського відьомовства", режимові літературні речники намагалися сугерувати, що в "Опанасі" Багрицький дав волю нібито своїм українофобським почуттям та що ніяких сантиментів до України він ніколи не мав і душі її не розумів.

Таке твердження, зрозуміло, є дуже і дуже тенденційним. Поперше, майже вся поема написана розміром, в якому так кохався Шевченко. У ній так багато українських слів, зворотів, ідіомів, кольоритів і нюансів, що деколи видається, ніби вона незграбно перекладена на російську мову. А подруге, те, що Багрицький описує в поемі, він бачив власними очима, бо в роки революції і війни на Україні, у віці 22-х років, він служив в одному з продовольчих більшовицьких загонів, які вигрібали зерно й поживу з селянських дворів.

Як саме Багрицький ставився до українців як людей в ті часи, якими мірками їх міряв — тяжко сказати. Те, що він служив в продовольчому загоні, ще нічого не значить, бо ж і герой його, Опанас, теж служив в такій самій частині, але від большевиків відійшов і повернув свою зброю проти них. А потім, ім'я Опанас в ті часи було дуже поширеним на Україні і, як виглядає із змісту поеми, герой уособлює собою всіх активних українців того часу. Хоч Опанас — зрадник революції, але Багрицький подає його теплими, симпатичними тонами.

Зрештою, зміст поеми такий: Опанас, молодий український селянин, служить в продовольчому загоні, що гасає по селах, вигрібає зерно та відбивається від "кулацких банд". Загоном командує рішучий і безжалісний комісар Коган, єврей за національністю. Опанас, заворожений комісарськими промовами про суспільну справедливість, ставиться до нього з великою пошаною.

Весь загін складається, переважно, із "северян", і це автор раз-по-раз підкреслює. Промови то солодкі, але ж загін тероризує українські села, і революційне горіння Опанаса поступово притухає під роздумами, чи він на правильному шляху. Де його правдиве місце, з Коганом, чи із стероризованим селянином? Цю метаморфозу Багрицький угрунтовує, і то дуже яскраво, описом поведінки й характеру Когана:

По оврагам и по скатам
Коган волком рыщет,
Залезает носом в хаты,
Которые чище!

Глянет влево, глянет вправо,
Засопит сердито:

"Выгребайте из канавы
Спрятаное жито!"

Ну, а кто подымет бучу —
Не шуми, братишка:
Усом в мусорную кучу,
Расстрелять — и крышка!

Після цієї характеристики читач зовсім не осуджує Опанасове заломання. Більше того, слідуючи за авторовою об'єктивністю, він навіть погоджується з рішенням героя на кардинальний крок. Одного разу, йдучи вдвох з Коганом по достигаючому кукурудзяному полі, Опанас висмикує наган і розстрілює свого командира. Чи він з ним розправляється як із носієм "северянської" брутальності, чи як із безжалісним жидом, дещо неясно, бо в рапорті Махнові Опанас рече:

Я бежал из *продотряда*
От Когана-жида...

Більш усього, що тут автор хотів показати, що в свідомості молодого селянина комунія утотожнилася з жидівством, що в ті часи було досить поширеним явищем.

Далі, чіткою, але й вельми образною мовою Багрицький вирисовує Опанаса серед повстанців Махна. Під ним "конь гоголем ходит", та й рубака з Опанаса безпромашний. Одна за одною змінюються картини, як у "Вершниках" Юрія Яновського, де в налетах і зударах людські голови устилають землю, як кавуни в серпні. Малюючи степову звиягу Опанаса, автор воднораз кидає натяк, що вся ця безшабашність, окрім звичайного "вирівнювання боргів", ніякої вищої цілі не переслідує, і щоб там далі не сталося, Опанасова пісня відспівана:

И тачанки наши стонут,
И грохочут бубны,
И повстанцев погоняет
Дикий голос трубный.

И с бичом, летящим косо
В синеву и пламя,
И взрываются колеса
Где-то под ногами.

И, припав к дуке высокой,
Пригибая травы,
Опанас, ты скачешь сбоку
С шашкой кровавой...

Гей, весна! Стучат копыта!
Ветер! Ветер! Ветер!
Все пропето! Все пропито!
Никого на свете!

Кінчається Опанасове гуляння тим, що в одному з боїв він попадає в полон до продовольчого загону "северян". Чекаючи на слідство й суд, він передумує минуле, а особливо своє вбивство Когана. Він ніби хоче покаятися, принаймні у власному сумлінні, за той вчинок, але засвідчені сце-

ни продовольчого хазяйнування в селах відтискують каяття назад. Так він і не дійшов до якогось висновку чи рішення. Під час допиту він зривається на втечу, але навздогін кулеметна черга — і не стало Опанаса.

І, нарешті, ліричний, надзвичайно імпресивний епілог-підсумок: десь в кукурудзяному полі лежать рештки Когана, і десь в непоміченій могилі лежить Опанас... Було, відшуміло, лише спомини осталися. А для чого? — ніби хоче запитати автор наостанку.

Цю поему трактують всіляко. Режимові критики, звичайно, бачать в ній притчу, що зрадник революції від смерті не втече, та й не має права на таку розв'язку. Єврейські дослідники дошуковуються в ній ностальгії Багрицького за єврейським світом, від якого він відцурався. Деякі "слухняні" українці вдома в 40-их роках дошукувалися в ній тенденції "обмарати честь українського народу", тобто вбачали в ній спробу чи намір Багрицького показати українців як органічних антисемітів.

Прослухавши всю поему по радіо, ніякого україножерства я в ній не вичув, ані натяку на властивий ніби українцям антисемітизм. Мені видається, що коли б в образах Когана і Опанаса Багрицький не показав самого себе і свій душевний тупик. В образі Когана — свою молодечу віру й фанатизм у "нову епоху", а в образі Опанаса своє розчарування в ній і внутрішню опозицію до неї, з висновком, що в посталій макабричній дійсності і віруючі, й опоненти не мають місця, всім їм вготована куля. І чи не хотів він "Опанасом" показати, вже на другому пляні, що в кінцевому рахунку в тій завірюсі програли обое — і українці, й євреї?

Хтось може сказати: добре, якщо Багрицький не був українофобом, то що він хотів сказати ось цим віршем:

Под моим окном высоким
Чья-то песня тает:
Волосатый дед бандуру
Пальцами терзает.

"Ся лети, лети же, песня,
Вдаль по Украине!
Где вы, братья запорожцы,
Где вы скрылись ныне?"

Как сдирали с плеч жидовских
Вы шаблуккой шкуру!
Положите, ради Христа,
Грошей на бандуру".

Згадані вже "дослідники" натякали в сорокових вих роках, що в цьому вірші Багрицький змалював запорожців лише як розбишак та громителів. Невже? А мені, після уважного прочитання видається, що під тонкою іронією поета криється гіркий докір "волосатому діду", що викликає він запорожців на досить мізерні діла, бо в посталій дійсності для них знайшлося б багато інших справ, ніж "здирати жидівську шкуру".

З переспівів в "Думі про Опанаса" видно, що Багрицький українську історію знав дуже добре, а отже й знав, що здирання "шкури з жида" не було основним зайняттям запорожців. Це правда, що на жидів запорожці дивилися згирдливо, але лише на лихварів, і допускалися до надужиття супроти них, але понад усе запорізьке товариство було вільнолюбною й мужньою спільнотою. А таких людей Багрицький надміру шанував, про що свідчать його поеми "Тіль Уленшпігель", "Остання ніч", "Трактир", тощо. Та, зрештою, і Опанас попадає в цю категорію.

Едуард Багрицький — дуже талановитий поет, з надзвичайним знанням українських особливостей, які він залюбки передавав і в метафорі, і в алегорії, і в асоціації. А його ритм і рима — як музика! На жаль, серед нас він залишається майже невідомим.

В листопаді м. р. сповнилося 85 років з дня його народження.

МАРТА ТАРНАВСЬКА ВИСТУПИТЬ У ТОРОНТО В "КОЗУБІ"

У п'ятницю 27 лютого 1981 р. о год. 8-й вечором відбудеться в залі Громади Св. Володимира, 404 Бетирст, доповідь відомої української поетеси МАРТИ ТАРНАВСЬКОЇ з Філадельфії. Вона говорить на актуальну тему "АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНІКА".

Усіх зацікавлених запрошує на цю доповідь Марти Тарнавської Управа мистецького товариства "Козуб".

Зустріч у Консерваторії ім. М. Лисенка у Львові: Йосип Гошук розмовляє з видатним українським композитором, диригентом і професором Миколою Ф. Колессою і з відомим артистом, диригентом і професором Юрієм О. Луцевим.

ЙОСИП ГОШУЛЯК НА СЦЕНАХ УКРАЇНИ

На запрошення товариства "Україна" в жовтні м.р. наш відомий оперний співак з Канади Йосип Гошуляк здійснив своє перше гастрольне турне по Україні. Він співав у найкращих концертних залах Києва, Львова, Чернівців і Тернополя. Українська публіка з захопленням його вітала. На його виступи появилися дуже прихильні фахові рецензії в українській пресі на Батьківщині. Відгукнулися навіть "Наше слово" і "Наша культура" з Варшави. Лише вільна українська преса на Заході, чомусь, мов у рот води набрала. Досі тільки журнал "Ми і світ" подав про цю небуденну подію коротку хронікальну замітку.

Поки що ми не беремось угадувати як розуміти це запрошення й дуже коректне ставлення до нашого співака з боку організаторів та музичної еліти сучасної України. Не будемо твердити й того, що подарунок, який йому вручили у Києві в день його народження — унікальне сучасне видання повної публікації "Київської псалтирі" з 1397 року — це символ початку ліберальної культурної політики в Україні чи нової якоїсь "відлиги".

Перед виїздом з України Йосип Гошуляк отримав друге запрошення — прибути на офіційні святкування 1500-ліття Києва, що відбудуться ще в цьому році. Хоч би з уваги на це ми не бажали бути до нашого співака суворішим, ніж були кореспонденти в Україні, тому й не ставили йому запитань, на які, можливо, незручно було б відповідати.

Нижче просто передруковуємо порядком інформації дві цікаві рецензії на концерти Гошуляка у Львові й Києві. Статтю Сергія Козака передруковуємо з газети "Вісті з України" (13. 11. 1980), а статтю К. Чаваги друкуємо з кількома пропусками за газетою "Вільна Україна" (21. 10. 1980). З них читачі довідаються й про репертуар, з яким виступав Йосип Гошуляк.

Обидвох авторів (а радше цензорів) можна було б лише запитати: якщо пісня на слова київського поета Олександра Підсухи "Чужино" так усіх схвилювала, то для чого ж було приховувати ім'я *композитора*? Якщо Григорій Т. Кистастий не побоявся написати цю пісню на слова "вашого" поета, то чого ж ви і далі лякаєтесь згадати ім'я "нашого" композитора? Чейже від такої згадки Україна не перестала б бути, на жаль, "Радянською", а старшобратський Союз ще не став би Союзом рівноправних народів.

Редактор

УСПІХ КАНАДСЬКОГО СПІВАКА

Нещодавно афіші сповістили про концерт відомого канадського оперного співака Йосипа Гошуляка.

Його перша гастрольна поїздка по Україні — це водночас і перша зустріч з рідною землею

Йосип Гошуляк перед будинком Чернівецької філармонії.

після десятиліть розлуки. З багатими свіжими враженнями приїхав артист з Чернівців, де мав напередодні концерт... Оглянувши культурні пам'ятки нашого міста, нові житлові масиви, Йосип Гошуляк навідався до Львівської консерваторії ім. М. Лисенка — колективного члена товариства "СРСР-Канада". Заокеанський гість зустрівся з викладачами цього провідного музичного вузу країни. Проректор консерваторії А. В. Онуфрієнко розповів про славні традиції кузні музичних талантів, підготовку майбутніх співаків, музикантів, досягнення викладачів і студентів. У розмові взяли участь народний артист УРСР професор М. Ф. Колесса, виконуючий обов'язки професора В. Є. Герасименко, лауреати Шевченківської премії, народна артистка УРСР проф. М. Д. Байко та заслужений діяч мистецтв, проф. Ю. О. Луців, лауреат міжнародних конкурсів заслужений артист УРСР, старший викладач Ярослав Ковальчук та інші. (...).

Оплесками і букетами осінніх квітів зустріла львівська публіка виступ канадського митця на сцені залі ім. С. Людкевича обласної філармонії. Йосип Гошуляк виконав арії з опер світової й української класики, твори С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, М. Колесси та інших композиторів...

Своїми враженнями ділиться диригент Ю. О. Луців:

— Йосип Гошуляк запропонував цікавий репертуар з творів української класики та україн-

ських радянських авторів. Як професійний співак артист цікавий своєю музикальністю, дуже правильним звукодобуванням, дзвінкою чистою інтонацією. Цікава і переконлива його інтерпретація різних за стилем творів. Схвилювала, мабуть, усіх пісня, записана в Канаді на слова київського поета О. Підсухи, в якій передана туга за рідним краєм...

— Схвилюваний і дуже вдячний львів'янам за їх теплий прийом, — сказав Йосип Гошуляк у розмові з журналістами. — З нетерпінням чекаю зустрічей з Тернополем, моїм рідним селом, зі столицею України — Києвом, де в мене багато друзів. Обов'язково ще раз приїду до Львова.

К. ЧАВАГА

ЯСКРАВИЙ ТАЛАНТ

Концерт канадського співака Йосипа Гошуляка в Києві

У Колонній залі Київської філармонії імені М. Лисенка відбувся концерт, у якому взяли участь солістка Державного академічного театру опери та балету УРСР імені Т. Шевченка лавреат Всесоюзного і Міжнародного конкурсів вокалістів, народна артистка СРСР Галина Туфтіна і гість товариства "Україна" відомий канадський співак Йосип Гошуляк.

На концерт двох митців з різних континентів прийшли не лише прихильники оперного і камерного мистецтва, але й співаки, музиканти, музичні критики, молодь київських мистецьких вузів і училищ.

У першому відділенні співала Галина Туфтіна. До її програми входили три арії Даліли із опери Сен-Санса "Самсон і Даліла", пісні й романси Бізе та інших зарубіжних композиторів. Відома співачка виконувала їх з високою майстерністю, мовами оригіналу.

Потім співав Йосип Гошуляк.

Щойно відновлена і відремонтована білокам'яна Колонна зала неначе причепурилася до зустрічі глядачів і митців-виконавців. У новому концертному сезоні київські любителі співу вітали Йосипа Гошуляка як першого із зарубіжних гостей.

Природно, що перед початком концерту, зустрічю з новими слухачами артист хвилювався. І коли зайшли до нього за лаштунки відомі оперні співаки Олександр Загребельний, Олександр Чулюк-Заграй, Богдан Гнидь, диригент Київської опери Іван Гамкало, а з ними і автор цих рядків, співак прийняв наші дружні побажання "ні пуху, ні пера", так, як звикли їх сприймати артисти перед виходом на сцену — "кажіть, кажіть, вам легше говорити", — читалося в його погляді.

На сцену він вийшов зосередженим і зібраним. Слухачі зустріли гостя з Канади довготривалими оплесками. Акорди фортепіянного вступу втамували хвилювання артиста.

З першої фрази арії Альвізе з опери "Джоконда" Понкіеллі зала відчула, що на сцені майстер високої класу. До останньої ноти у складній і

На фоні Львівської консерваторії, зліва направо: проректор Валерія Лапенко, проф. Микола Колесса, співак Йосип Гошуляк, проф. Марія Байко, проф. Юрій Луців, заслужений артист України Ярослав Ковальчук, проректор Анатолій Онупфрієнко, представниця т-ва "Україна" І. В. Мордвинова і проф. Герасименко.

цікавій програмі Й. Гошуляка відчувалася ґрунтовна вокальна школа, глибока музикальність, яскравий талант тонкого інтерпретатора, чітка і виразна дикція — і як результат плідної творчості артиста — живі музичні фрази, зігріті внутрішнім ліризмом і красою тембру.

Й. Гошуляк продемонстрував не лише наявність доброго смаку, гнучкості голосу і виключної музикальності, але й уміння використати ці якості для художнього розкриття твору, побудувати свою програму за принципом всезростаючого кресцендо. Високомайстерно він виконав романс А. Кос-Анатольського на слова Т. Шевченка "Давно те минуло", арію В'язня з музичної драми "Страшна помста" В. Гомоляки, триптих вокальних творів С. Людкевича, "Думу про Довбуша" в обробці композитора Д. Задора та інші. Чудово прозвучали романс М. Лисенка на слова Т. Шевченка "Минають дні" і пісня Тараса з опери "Тарас Бульба", яку артист проспівав широко і розкрилено, по-оперному.

Вся програма була зустрінуто гарячими оплесками. На закінчення свого виступу понад програму співак виконав пісню на слова О. Підсухи "Чужино". Мабуть, важко віднайти іншу пісню, у якій так схвилювано бринить туга за рідним краєм. У бездоганному виконанні Й. Гошуляка вона справила на слухачів незабутнє враження і викликала бурхливу овацію всієї зали.

Приємно відзначити, що свій концерт у столиці України Йосип Гошуляк присвятив наступному великому святу — 1500-річчю Києва.

Концерт Йосипа Гошуляка пройшов з великим успіхом. Він був заключним виступом артиста, який за маршрутом свого гостювання на Україні співав у Чернівцях, Львові, Тернополі.

Успіхові концерту значною мірою сприяла участь у ньому відомого композитора-піаніста

Натана Шульмана. Це забезпечило ансамблеву злагоду з солістами Г. Туфтіною і Й. Гошуляком.

Такі приємні і корисні творчі зустрічі з нашими земляками з Канади безумовно служать благородній справі взаємозбагачення культур, справі миру і взаєморозуміння між народами.

Сергій КОЗАК
народний артист УРСР

ТРИ ПІСНІ

Слова й мелодії Юхима ВОЛЬФА

НАКАЗ МАТЕРІ

На світанні, рано-вранці,
У молочній млі
Вирушають в бій повстанці,
Хлопці молоді.

Вирушають шляхом битим
У далеку путь,
У нестямі коні ситі
Копитами б'ють.

У Карпатах б'ють гармати,
Стеляться вогні.
Вийшла мати проводжати
Сина навесні.

"Сину, сину мій єдиний,
Долі не корись!
Ти за вільну Україну
Ворогу помстись.

Щоб не сміли гвалтувати
Мову та нарід,
Хай пощезнуть супостати,
Як весною лід.

Хай вороже зле насіння
В нас не проросте!
Хай у вільній Україні
Щастя зацвіте!

Будь хоробрим до загину,
Мужнім будь без меж:
Ти за неньку-Україну
Боротьбу ведеш!

Якщо зрадиш, любий сину, —
Ти забудь мене,
Бо єдиную дитину
Мати прокляне..."

1943

ПАРТИЗАНСЬКА

— Чом ви, хлопці, встали серед ночі,
Встали, зажурилися
Та й налляли люттю свої очі?
Чом ви засмутилися?
— Як ми можемо безтурботно спати,
Ховатися в затінку, —
Розпинають німці-супостати
Україну-матінку.
Заливають сала їй за шкіру
Та ще й насміхаються, —
Наші хлопці піднялись допіру —
З катом розквітаються.
Гей, до лісу! Гей, за Україну!
Станемо героями!
Гей, поцілим клятого вражину
Нашими набоями!

1943

ДРУЖЕ, ДРУЖЕ! НЕ ВТРАЧАЙ НАДІЇ!

Друже, друже! Не втрачай надії:
Наша доля знов нам усміхнеться,
Справдяться думки, бажання, мрії...
Бути юним вже не доведеться.

В золотому, пишному убранні
Зацвіте, засяє край розкутий,
Запанують згода і кохання, —
Тільки лихоліття не забути...

Ні, ніколи! Стільки пережито,
Пройдено, побачено, почуто...
Коли б серце навіть із граніту —
І тоді б не винесло покути,

Вибухнуло, й віхола захланна
Ті шматки розвіяла по полю...
Кожен спогад — невинна рана,
І душа стискається од болю.

І душа, і тіло — безголосі,
І усмішка — більше не усмішка.
Двадцять літ. І срібло у волоссі,
Віхолюю вбілена доріжка...

І безжально душу перейнявши,
В лица вкарбувалися страждання...
Відлетіла молодість назавше —
Без тепла, без світла, без кохання...

Липень 1952 року
Ольжерас, "Камишлаг"

Юхим Вольф — автор надрукованих вище пісень — народився в 1932 році на Україні. Перші дві пісні написав під час перебування в гетто в румунській окупаційній зоні, коли йому було всього 11 років і не було певності чи доживе до 12. У роках 1949-1954 був ув'язнений за сіоністську діяльність. Майже повністю утратив зір. Від квітня 1973 року живе в Ізраїлі. Готує до видання збірку своїх віршів і пісень п. н. "Із незабутого".

Свої незвичайні пісні автор передав нам із таким вступом:

Перед читачем — три пісні, написані в тяжкі часи мого життя. Перші дві пісні написані в роки Другої світової війни у гетто, коли моя мати була закатована українськими поліцаями, що служили німецьким загарбникам.

Третя пісня написана у Сибіру, у примусовому таборі політичних в'язнів. Вона присвячена моєму вірному другові Степану Г., який згодом був моїм поводитирем, коли я тимчасово осліп від фізичного перенапруження (відслойка сітчатки). Мене було ув'язнено як єврейського націоналіста, Степана — як українського. Степанового брата було розстріляно, батька, матір та сестер — заслано до далекої холодної Якутії.

Нас було п'ятеро молодих в інвалідній бригаді табору: росіяни — Афанасій Д. та Семен Ш., українці — Андрій Л. та Степан Г., і я — єврей.

Ми жили дружно. Помагали один одному, захищали один одного. Ставилися один до одного з взаємоповагою та взаєморозумінням. Дай Боже, щоб запанували дружба, взаєморозуміння та взаємоповага і між нашими трьома багатостраждальними народами!

Юхим Вольф".

Для вдумливих читачів цей вступ такий же важливий, як і пісні. — Ред.

ПОМЕРЛА ЛІДІЯ ЛАЗОРСЬКА

13-го жовтня на 82-му році життя померла в Мельборні, Австралія, Лідія Лазорська, дружина письменника Миколи Лазорського, автора кількох історичних романів та збірника оповідань і розвідок "Світлотіні". Сам Микола Лазорський помер 10 років тому, 13-го березня 1970 року. В архіві письменника зберігається рукопис історичних силуеток діячів Полтави та Полтавщини "Полтава 100 років тому".

СЛІДАМИ 60-ИХ РОКІВ

Ярослав ХАРЧУН

ТРОХИ ІНШІ ШІСТДЕСЯТІ РОКИ

Із Юрієм Смоличем познайомився я заочно. Чув про нього й раніше, можливо й читав дещо, але не зачитувався. Вперше прочитав по-справжньому, коли вийшла з друку його "Розповідь про неспокій". Від того часу, вважаю, і знайомий я з ним. А потім із таким самим захопленням перечитав "Розповідь про неспокій триває", а ще пізніше — "Розповіді про неспокій немає кінця", але вже з меншим захопленням.

Бурхливими хвилями котилися в спокійне озеро історії шістдесяті роки, і ми всі, здається, щось писали. Почало краще писати якраз покоління Смолича, адже саме воно започаткувало "відлигу". Тоді й мою статтю надрукувала "Літературна Україна". Ішлося там про транслітерацію українських власних назв у російській мові. У той час я, вчитель французької мови із міста Дубно, не думав, що такого роду зацікавлення колись призведе до зустрічі із Юрієм Смоличем.

Підбадьорений успіхом у столичній пресі, я, як це часто буває у двадцять три роки, вирішив відразу реалізувати свої теоретичні висновки. Потрібний об'єкт був переді мною: наше обласне місто Ровно. І я, звичайно, пишу довгого і, здається, переконливого листа в обласну газету "Червоний прапор". Згідно із першою засадою добросовісного радянського громадянина: "Не подобається щось? Пишіть у газету!"

Газета "кльонула". Було надруковано уривки із листа і довгу відповідь редакції. Так, — згоджувався газетний експерт із питань топонімії, — усе правильно. Якщо це місто, то повинно бути Рівне, як велять сучасні норми нашої мови. Але ж колись це було село князя Острозького, і було воно у нього, як записано у документах, "рівно соте". От згідно із тим старим правописом і повелося так — Ровно. У місцевих поліських говірках вимовляють Рувне, так само і поляки вимовляли, отже, чи варто міняти традицію? — запитувала редакція. Крім того, зміна назви не обійшлася б дешево: скільки різних вивісок, вказівних знаків на дорогах, скільки печаток та штампів у різних установах... Нехай вже так і лишається — Ровно.

На підтримку моїм реформістським прагненням несподівано прийшов журнал "Мовознавство", який у одному із перших своїх випусків помістив коротеньку, але солідно обґрунтовану замітку "Ровно чи Рівне?" Звісно, Рівне, — доводив висновку автор замітки. Майже одночасно попала мені на очі постанова Верховної Ради УРСР про уточнення назви міста Ахтирка. По-українському повинно бути Охтирка, — слушно твердила постанова. Хоч маємо тут тюркський корінь ак- (білий), але українці віддавна вимовляють тут о.

так само, як і перший звук у іменах типу *Остан* та *Оксана* (де початкове *о* також походить із *а*).

Розумна постанова вселяла оптимізм: якщо назву *Ахтирка* уточнили, то чому *Ровно* має імунітет недоторканості? І я, обзавівшись виписками із потрібної літератури, записався на прийом аж до самого другого секретаря Ровенського обкому партії.

На той час я мав формальне обґрунтування такого зухвалого вчинку. Я перейшов на іншу працю, очоливши (а фактично — організувавши) неіснуюче до того часу в Рівному агентство "Інтурист". Праця була цікава і динамічна, а головне — в моїх руках опинилися усі вказівні знаки вздовж усієї туристської автомобільної траси. У моїх руках, та не зовсім...

Обговоривши із Анатолієм М. (тепер він у Києві, десь у ЦК) усі господарські питання, я зачепив і своє "наболіле". Виявилось, що вже на цю тему була розмова: приїздили якісь молоді письменники з Києва, пропонували те саме. Анатолій М. поступив дипломатично: як тим двом хлопцям із Києва, так і мені, він відповів, що у місті, та й у цілій області, немає такої громадської думки, щоб міняти назву міста. Народ не пропонує, то куди ж ви, інтелігенти, мовляв, пнетесь? Усе, як у тому анекдоті: "Чому у вас не можна купити чорної ікри?" — Ніхто не питає. Ось постійте тут цілий день, побачите, скільки людей питатиме про ікру"...

Пиймавши облизня на такому високому рівні, я на деякий час облишив це питання. Аж поки на республіканській нараді з питань іноземного туризму не зустрівся із тим-таки Смоличем.

Такі наради відбуваються регулярно. На вулицю Воробського 22 з'їжджаються делегати від усіх установ, які приймають, годують, возять туристів, ремонтують їхні автомобілі, словом — обслуговують. Українською мовою розпочав нараду Йосип З., керуючий республіканським Управлінням. Українською мовою виступав також Юрій Смолич (був це шістьдесят дев'ятий рік). Цього разу виступав він не як письменник, а як голова республіканського Товариства культурних зв'язків із українцями за кордоном. Чого тільки не наговорив тоді Юрій Корнійович!

Він картав нас за те, що в готелях "Інтуристу" розмовляємо російською мовою в присутності українців з-за кордону. Він наводив конкретні приклади, де, хто і як провинився. Чому кораблі, які возять туристів у Канів, мають російські назви? Хіба обслуговуючий персонал у готелях, ресторанах, на автозаправних станціях, на станціях технічного обслуговування, не може говорити по-українському, коли до них звертаються по-українському? Всі вмють, усі можуть, то чому ж хоч перед туристами не покажуть свого вміння? А ще згадав тоді Смолич, що у Львові, на дошці оголошень готелю "Інтурист" хтось додумався вивісити таке: "Потрібна секретарка-машиністка, яка володіє українською мовою". Де ваші голови? — дорікав Смолич. Ви уявляєте в Парижі оголошення типу: "Потрібна секретарка, що володіє французькою мовою"?!

Після Ю. Смолича виступив делегат від Управ-

ління цивільної авіації. Він гаряче підтримував Юрія Корнійовича: "Юрій Корнеевич правильно указав на то, что обслуживающий персонал недостаточно понимает значения украинского языка при работе с туристами. Вот наши стюардессы..." Доповідач говорив із виразним лівобережним українським акцентом. Нарада тривала, як годиться...

Після закінчення наради, коли юрба делегатів насолоджувалася чеським пивом (на щастя, до кави там ще не опустилися), я розшукав Ю. Смолича і розповів йому коротко про свій клопіт із містом *Ровно*. Справа його ніби-то зацікавила. Домовилися обмінятися листами. Я ще встиг "зловити" представника Міністерства автомобільного транспорту і шосейних шляхів УРСР, з яким домовилися, що пора вже поміняти деякі шляхові знаки, в тому числі — вказівники із назвами населених пунктів, річок і т. ін. Ось тут, нарешті, я введу правильну транслітерацію латинським шрифтом!

Щоб офіційно домогтися введення транслітерації на основі українського оригіналу, я, крім усної розмови, повідомив Міністерство листовно, що назріла така необхідність.

Через деякий час до мого службового приміщення в Рівному зайшов представник від місцевого управління шосейних шляхів, приніс список усіх населених пунктів уздовж туристської траси і попросив протранслітерувати їх латинським шрифтом. Я святкував перемогу. Акуратно виписував милозвучні назви: *Hrushvitysia, Varkovychi, Tarakaniv, Sribne*. Рівного у списку не було: адже вже давніше при в'їзді до міста поставили муровану стіну із написом "*Ровно-Rovno*".

Через якийсь місяць я поїхав оглядати нові вказівні знаки. Поглянув — і все зрозумів: на новій металевій таблиці гарними чорними літерами на жовтому тлі було виведено: "*Bila Krynytsia — Бела Криница*". Мене перехитрили. Раніше тут було: "*Belaia Krinitsa — Біла Криница*".

Здається, так воно залишилося й дотепер по цілій Україні, в усякому разі, від Києва до польського кордону.

Про місто Рівне ми з Ю. Смоличем більше не говорили. І на мій останній лист він так і не відповів. А лист був ось про що: товариство "Україна" випустило у світ брошуру Б. Стенчука у відповідь на трактат Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?" Мій лист до Смолича звучав приблизно так: брошура написана казенно, нудно і непереконливо. І. Дзюба, безумовно, краще володіє пером, ніж Б. Стенчук. На таку річ, яку написав І. Дзюба, треба відповідати дуже сумлінно, визнавши за ним рацію в деяких питаннях... і т. д.

І хоч про мертвих треба говорити або добре, або нічого, але негарно поступив тоді Юрій Корнійович. Мій лист, адресований тільки йому, попав чомусь до мого безпосереднього начальника, в Управління по іноземному туризму. Йосип Іванович З., до якого я, між іншим, дотепер відчуваю певну симпатію, нервово курих, розмовляючи зі мною на цю тему. "Чому не мені написав, чому Смоличу?" А ще дивувався З., як це Дзюба міг краще від Стенчука написати? Адже Дзюба і

двох слів як слід по-українському скласти не може. "Я зустрічався з ним у Вінніпезі, він там зараз на посаді мера, у Канаді ж і народився...". І я ще раз переконався, як чудово налагоджена у нас інформація. "Якби я мав таку службу інформації, то світ ще й досі не знав би, що я програв війну", — сказав Наполеон, воскрес із мертвих і прочитавши "Правду"...

Востаннє зустрівся я із Йосипом З., коли приїхав просити характеристику для отримання закордонного паспорта. "Значить, зібрався аж у Буенос-Айрес? Що ти там загубив?" — поцікавився він іронічно, але не грубо. Я, дійсно, нічого там не загубив, "Несприятливі родинні обставини", — коротко пояснив я. І це була правда. Ідучи туди, де я нічого не загубив, я вважав, що обставини складаються несприятливо. Втрачав щось я там, у Києві, і навіть у тому ж Рівному. Характеристики З. мені не написав: не було такого прецеденту. У коридорі я зустрів інструктора Ч., якого ровесника. "Ти хотів від нього характеристики на виїзд за кордон? Та це такий, що п'яťох українців із-за кордону притягне, а ти — на виїзд!"

Я вийшов на київську вулицю і оглянув ще раз будинок, до якого, я знаю, ніколи вже не зайду у попередній ролі. Вулиця Воровського двадцять два... Пригадалося, що це була адреса редакції піонерської газети "Зірка", до якої я ще десятилітнім посилав дописи про шкільне життя та віршички типу: "Шумить-гуде сосновий бір І вітер сосни нагинає, У темнім небі чути грім І в хмарах блискавка шугає". Написано, здається, під впливом картини Шишкіна... А по дорозі з Києва, на під'їзді до одного містечка красувалися зліва край дороги великі кам'яні літери: "Korostyshiv". "Міцно зроблені, — подумав я, — стоятимуть і тоді, коли я десь там шукатиму того, чого там немає".

Був вересень сімдесят першого, і я ще тоді не знав, що на літак Москва-Мілан доведеться чекати ще два з половиною роки...

Новина про смерть Юрія Смолича застала мене далеко від Києва — у Бостоні. Я подумки квітів на могилу не складав, але й лихим словом не згадав. Той лист? Дрібниця, обійшлося. Докинув і Смолич дрібку своєї праці для того, щоб шістдесяті роки трохи розхмарилися.

Було б йому цього року рівно вісімдесят...

Грудень, 1980.

ВИКРИСТАЛІЗУВАНЕ ВІКАМИ . . .

Скільки загадок минулого, скільки трагічного чи смішного ховають у собі подеколи наші прізвища або ж назви сіл, міст, рік, урочищ, гір, озер... Та й живучі вони, не архаїзуються, не підлягають закономірним історичним змінам, стоять у мові начебто відокремлено. Воно й справді так: лежить під лісом таке собі село Бортниця, давно зникли ті пер-

ші трудівники-бортники, навіть слова такого не знають жителі, а от назва живе.

Для всіх зрозуміле, викристалізоване віками слово — наше прізвище, назва нашого міста чи села, нашої річки, лісу. Навряд чи є щось стабільніше у людській мові. Змінюються норми правопису, відбуваються фонетичні зміни в мові, а прізвище пишуть так само, як писали його на світанку письменства. Бо це — орієнтири, вони, мов дорожні знаки вздовж магістралі історії: плутанина тут неприпустима. І даремно пихаті завоювальники перехрещували по-своєму міста й ріки. Назву давав народ, і змінити її можна тільки з його дозволу. Він колись уперше назвав Київ — Києвом, а Іванівку — Іванівкою.

Можливо, читач подумас, що автор поставив за мету висловитись проти перейменувань. Ні, моє слово не про це. Йдеться про те, як передавати наші назви іншими мовами, насамперед російською, бо в щоденному житті дуже часто виникає це питання.

Звернемося іще раз до іноземних мов. В основному, крім нечастих, усталених традицією, винятків, ми своїми літерами передаємо звучання іншомовної назви: Берлін, Шекспір, Гете. І зовсім парадоксально було б на карті Франції замість Турневан написати Повернівітер, або ж відомий Грюнвальд перезвати Зеленим гаєм (що є дослівним перекладом цих назв). Проявом неповаги було б називати поляків Гжибовського, Кшижевського, Голобека відповідно Грибовським, Хрестівським, Голубом. Отже, бачимо, що в міжнародній практиці виробилось універсальне правило: власні назви не перекладаються, а транскрибуються. Більше того, мови, які послуговуються латинським алфавітом, в основному зберігають оригінальне написання прізвищ. Іноді це незручно, і, наприклад, німець, який не знає англійської, замість "Шекспір" може вимовити "Шакеспепар". Незручно, але яка повага виявляється в цьому правилі і до письменника, і до його мови!

І от хочемо звернути увагу на те, як ми часом пишемо наші прізвища. На першій сторінці паспортів, де запис ведеться по-російськи, наші службовці іноді займаються "художнім перекладом". Але ж прізвище — це не звичайне слово, навіть коли воно звучить як Рябий, Вовк, Заєць. Або прізвища типу Піддубний. Чи ж можна розбивати їх на морфеми й перекладати окремо префікс і решту слова? Керуючись таким "правилом", можна, наприклад, Підкалюжного перетворити в Подлужного...

Слід подумати й над тим, чи завжди доцільно перекладати на російську імена. Знаємо, наприклад, що М. В. Гоголь не писав "Андрей Бульба", а тільки "Андрій".

Подорожуючи туристською трасою, от хоч би із Львова до Києва, бачимо край дороги таблички з назвами населених пунктів. Назви, звісно, написані по-українському, а нижче — латинська транскрипція (в якій, до речі, теж немає системи). Але дивно, чому в латинському написанні назви сіл Привільне, Водяне, Підгайці, Гамаліївка звучать як "Привольное", "Водяное", "Подгайци", "Гамалеевка". Може, іноземним туристам легше вимовляти "Прі-

УКРАЇНЬСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

2. Польонізми в мові американських українців (4)

Белику частину лексики української літературної мови становлять слова стилістично неутральні. Але є також багато слів, які вживаються лише в певних стилях писемної та усної мови: книжному, науковому, розмовному, жартівливому, зневажливому, поетичному та ін. До слів книжного стилю належить слово "евентуальний". Проте в мовній практиці українців Америки це слово надто часто вживається і в розмовному стилі — під впливом польської мови. Наприклад, трапляються такі вислови "евентуальні заворушення". Але це слово ("евентуальний") не належить до стилістично неутральних слів або слів розмовного стилю. Отже краще сказати: "можливі заворушення".

Явний польонізм — це слово "експльо́зія" у вислові "експльо́зія бомби". По-українському кажуть: "вибух бомби". Слово "експльо́зія" в українській мові вживається лише як *лінгвістичний* термін ("Експльо́зія — остання, третя фаза артикуляції змичних приголосних").

Замість чужого слова "елімінувати" треба казати "усувати".

В реченні "Андрусів говорив *ельоквентно*" треба замінити польонізм "ельоквентно" українським словом "красномовно". Слово "ельоквенція" належить до застарілих книжних слів і не може вва-

вольное"? Навряд, бо в українській назві навіть складів менше.

Звичайно, це не значить, що ми втручаємось в російський правопис. В тому й біда, що це ми самі безвідповідально перекладаємо свої прізвиська та топоніми, самі ставимо оті таблички край доріг. Може, все таки запам'ятаємо, що власні назви не перекладаються, а транскрибуються (крім усталених довгою традицією назв столиць, деяких великих міст, як-от Краків або ж Відень).

Автор цих завваг не претендує на беззастережність своїх тверджень. На основі порівняльного аналізу, маючи відповідники з європейських мов, автор тільки висловив думку стосовно цього питання, яке, здається, саме на часі: "історію міст і сіл України" вже з нетерпінням чекає читач. І не тільки український.

В одному ми переконані: теперішнє довільне поводження з топонімами та прізвиськами свідчить про те, що нашим ученим-мовознавцям слід було б обмірковувати й вирішити ці проблеми.

Ярослав ХАРЧУН

(Літ. Україна", 31 січня 1967)

жатися літературним стилістично неутральним словом або словом розмовного стилю.

Дуже часто читаємо й чуємо в усній розмові такі вислови: "емерити", "емеритура", "перед перехо́дом на емериту́ру", "емеритований профе́сор" і т. ін. Таких слів в українській мові немає. Це чисто польські слова: *emeryt, emerytura, emerytowy* і т. д. Українські відповідники: *пенсіонер, пенсія*, той, що пішов на пенсію. Приклади: Пані Бажаєва живе на *пенсію*, ощадна... (Леся Українка). Він вийшов на *пенсію*. *Пенсійна* книжка. Марія Петрівна — бабуса-*пенсіонерка*.

Одна письменниця пише: "Біля *двірця* чекає нас автобус", "на *двірці* людно". Тут слово "*двірець*" вживається в значенні залізничної станції. Цей польонізм-діалектизм не належить до нормативної лексики української літературної мови. Українські відповідники до цього польського слова-діалектизму такі: залізнична станція, станція, вокзал. Приклади: "Якось надвечір багатльйони штурмували *залізничну станцію*: (Гонч.). "На станції був" (М. Коцюб.). "Нарешті поїзд став: збоку одним вікном світила *станція*" (Панч.). "Половина гостей подалась випроводжати Софію на *вокзал*" (Леся Українка). "Он величезні скляні баньки висять над трьома вокзальними дверима" (П. Мирний). "Спорожнів перон вокзалу" (Довж.). В українській мові слово "дворець" (рідко "двірець") вживається в значенні слова "палац". Приклади: "На самому березі Босфора сад Юсуфа паші, в саду його *дворець*". (Неч.-Лев.). "То так неначе царство, в ньому те, що ми будемо, є немов *дворець*" (Л. Українка).

Без усякої потреби в розмовному стилі мови дехто вживає польонізму "денунціяція". Замість цього польського слова (що походить з лат. мови) в українській літературній мові вживається слово "донос". Приклади: "Приводом до арешту Шевченка був *донос* студента Петрова..." (П. Зайцев). "Не вам, в мережаній лівреї *донощики* і фари́сеї, за правду пресвяту́ю статъ" (Т. Шевченко).

В акад. словнику української мови (2 т. 1971) немає слова "денунціяція". Але в словнику іншомовних слів (1974) це слово є. З цього можна зробити висновок, що воно вживається лише як термін, що належить до спеціальної суспільно-політичної термінології. Але в стилістично неутральній лексиці української літературної мови це слово не вживається.

В одного автора є такий вислів: "*деправувати* молодь". Без словника польської мови цього слова неможливо зрозуміти. Цей непотрібний і незрозумілий нікому польонізм (від польського слова *dergawować*) конче треба замінити українським словом "розбещувати" (також — "позбавляти прав").

Треба також відкинути широке вживання польонізму "дефензива" і замінити його україн-

ським словом "оборона". У Сл. укр. мови слово "дефензива" має позначку "застаріле". В літературній мові це слово вживається як термін історичний, який означає поліцію в Польщі в 1918-1939 р.р.

Слово "джунгля" — польонізм. В українській мові це слово має форму "джунглі". Приклади: "На високих місцях поріс, як джунглі, сивий полин" (М. Коцюб.). "Африканські джунглі".

Слово "дигресія" — також польонізм. Українські відповідники: "відступ" (в значенні не зв'язана з головною темою частина розповіді, яка містить побічну думку). Наприклад: "Промову він виголосив чітко, без зайвих відступів" (Гур.). Як виняток слово "дигресія" вживається лише як спеціальний термін, що стосується спеціальної суспільно-політичної термінології.

В реченні "Дискретне виконання ще більше поглиблювало цей зміст" слово "дискретне" — польонізм, бо воно вживається в значенні польського слова *dyskretny*. Це польське слово в перекладі на українську мову може мати такі значення: той, що зберігає таємницю; той, що єміс зберігати таємницю. Словосполучення *dyskretny barwy* означає м'які, спокійні фарби. В українській мові слово "дискретний" має цілком інше значення: складений із окремих частин, переривчастий. Приклади: "Письменник віднайшов найкращий спосіб для "творчої подорожі" — вивів не прямий, наскрізний, а дискретний (переривчастий) сюжет". "Дискретна зміна — стрибкоподібна зміна".

У таких висловах як "доживотиний член", "доживотне ув'язнення", "доживотне користування" прикметники "доживотний", "доживотне" — польонізми. По-українському кажуть: "довічне ув'язнення", "довічне користування". Приклади: "...Утомлені своїм довічним рабством..." (Леся Українка). "Довічно за тебе Бога молитиму" (Кроп.).

Один автор написав таке речення: "Це домена історичних наук". Тут слово "домена" — явний польонізм (від польс. *domena*). Українські відповідники до цього слова: *сфера, ділянка, галузь*. Приклади: "Чому б Вам не написати про те, що зроблено в сфері етнографії?" (М. Коц.). "На жаль, в ділянці вивчення фолклору у нас зроблено ще мало. (М. Риль.). "Українська мова обслуговує всі галузі людської діяльності" (М. Рильський).

Слово "домен" є в українській мові, але воно вживається лише в значенні історичного терміну: особисте земельне володіння середньовічного феодала.

В одній газеті читаємо: "під комуністичну домінацію". У цьому вислові непотрібний польонізм "домінацію" треба замінити українським словом "панування". Приклади: "Тоді Правобережна Україна була під польським пануванням". В українській мові є слово книжного стилю "домінування" і книжне слово "домінувати". Приклади: "Місце формування пилку впливає на ступінь домінування окремих ознак у гібридного потомства" (Укр. ботан. журнал). Тут слово "домінування" має значення "переваги". В значенні "мати перевагу", "переважати" "бути основним" у

книжному стилі вживається слово "домінувати". Наприклад: (над звуками скрипки і кларнета)... "усе ж таки домінує сурмачеве "туру-туру... та..." (М. Коцюб.).

У вислові "не дописує на всіх щаблях" звертаємо увагу на польонізм "дописує — не дописує" (від польського *doписыwać*). Це польське слово в даному контексті має значення "виправдувати надії", "не підводити", а коли воно вживається з часткою "не", тоді воно означає: "не виправдувати надій", "підводити".

Вислів: "Голосуйте за Олегом Миськовим" цілком відповідає польському синтаксису, а не українському, бо по-українському кажуть: Голосуйте за Олега, за договір, за пропозицію. А поляки кажуть: *głosować za wnioskami*. В українській мові завжди кажуть: "голосувати за когось", а не "за ким". Тому то такі речення як "голосували за новим договором" побудовані за законами польської мови, а не української. Дієслово "голосувати" з прийменником "за" завжди керує знахідним відмінком, а не орудним, і тому треба казати: голосувати за Картера, за договір, за пропозицію, за мир і т. д.

В реченні "Вольтер зазінався в Парижі..." слово "зазінався" відповідає польському слову *zaroznawać się*. Дієслово "зазінаватися" іноді вживається в розмовному стилі мови, але значно частіше вживається стилістично неутральне загальнопоширене слово "знайомитися" ("знайомити"). Приклади: "По дорозі зо мною познайомився молодий інженер" (І. Франко). "З місяць тому, як вони познайомилися" (Цюпа). "Дуже радий з вами познайомитись" (Сам.). "Товаришка познайомила мене, і нас запросили до гурту" (Леся Українка). "Пан Юзеф познайомив нас з офіцером" (Досв.).

Вислів "Рішення запало" — це цілком польський фразеологічний вираз. Поляки кажуть: *zapadła decyzja, zapadł wyrok*. По-українському кажуть: "ухвалено", "прийнято ухвалу", "винесено вирок". "Прочитайте і винесіть вирок" (Чаб.).

Дуже часто засмічують мову американських українців такі польські звороти: "Міністри завісили в членстві сучасний Афганістан", "завішення зброї", "завішений вирок", "завісити на час одного року поправку Джексона" і т. д. Всюду фігурують тут польські слова: *zawieszać, zawieszenie*, які в даному контексті вживаються в значенні "позбавили членства", "припинення вогню" (перемір'я), *відклали вирок* (умовний вирок), *відкласти на один рік...*, *відстрочити на один рік*. Замість "завішення" в українській мові вживаються залежно від контексту такі слова: тимчасове припинення, відстрочення, скасування, позбавлення, тимчасове звільнення з посади, позбавлення прав, умовний вирок (замість "завішений"). Отже чужі й неокочирні слова — польонізми "завісити", "завішений" треба рішуче викинути з ужитку й користуватися словами багатшої нашої мови.

В українській мові слова "завішувати", "завісити" вживаються лише в прямому значенні цих слів. Наприклад: "Люди завішували ряднами вікна" (Тют.). "...вікно завісив синє" (Рильський).

Григорій ГАГАРИН

ЧУДО ГОРОХ

Горох — цінна харчова і кормова зернобобова культура. Вирощування гороху є одним із джерел одержання рослинного білка. В Україні посіви гороху займають понад один мільйон гектарів. Найбільші площі розташовуються в Хмельницькій та Вінницькій областях. У всьому Радянському Союзі (разом з Україною) посівні площі під горохом досягають понад чотири мільйони гектарів.

Вирощування гороху не складне, але ця культура має один значний недолік, що утруднює збирання. Справа в тому, що визрівання гороху відбувається неодноразово — визрівання одних бобів може супроводитись новоутворенням інших, особливо при дощовій погоді під час визрівання. До збирання гороху треба приступати при визріванні спідніх бобів. Вичікувати визрівання всіх бобів не можна, бо це приводить до великих втрат. За даними українських учених — втрати від самоосипування насіння через чотири дні після початку визрівання складають 22%, а на восьмий день вони збільшуються до 60% від загального врожаю. Легке розтріскування бобів і осипування насіння є великим недоліком всіх сортів гороху. В умовах колгоспно-радгоспного виробництва часто запізнене і неякісне збирання гороху приводить до значного зменшення фактичного врожаю. Зусилля селекціонерів вивести більш врожайний сорт гороху сходять на нівець. Тому при виведенні нових сортів гороху особливо важливим є створення вихідного матеріалу, що має властивість неосипування насіння.

Довгий час біологічна наука не була спроможна позитивно вирішити це питання. Поштовх у тому зробив латвійський селекціонер А. Я. Розентал, який керував відділом зернових бобових культур на Прієкульській селекційно-дослідній станції. У 1952 році наукові співробітники цього відділу при розборці та аналізі рослин гібридних нащадків, одержаних від схрещування різновидностей — *коронатум* і *вілентіум*, виявили нову форму гороху. Дозрілі боби цієї форми при розтріскуванні не осипували насіння, яке міцно трималось в бобах. Ця стійкість до "осипування" з'ясовувалась тим, що насіннюоніжка міцно зрослась з рубчиком насіння. В дальшому виявилось, що ця ознака "неосипування" передається при схрещуванні нащадкам, але не завжди виявляється в першому гібридному поколінні, а частіше — в другому чи третьому. Також було встановлено, що одержана форма гороху є "мутантом", бо спроби отримати при схрещуваннях (в межах цієї комбінації) подібної форми не дали наслідків. Цю форму гороху Розентал назвав "тенакс", що в перекладі з латині є "стійкий".

Але, не дивлячись на всі зусилля селекціонера, виведені ним сорти "стійкого" гороху (1964 р.)

Треба відкинути й польонізм "зажалення" (з польської мови — *zażalenie* (і замінити його українським словом "скарга". Приклади: "...мої дитячі *скарги*" (П. Мирн.). "Ніхто не чув від нього *скарг* на своє життя" (Тют.).

До фразеологічних польонізмів належать також такі вислови: "Дуже йому на тому залежить", "Не залежить мені на ньому", "Яким на нічому не залежить" і т. д. Це лише по-польському так кажуть: "bardzo mu na tym zależy", "nie zależy mnie na nim". Відповідні українські фразеологічні звороти такі: "Він у цьому дуже зацікавлений", "Для нього це дуже важливо", "Він мене не цікавить".

Дуже часто мова американських українців засмічена такими чужими для української мови висловами: факти, які *заіснували* в останні часи, *заіснувала* ситуація, "коли *заіснує* цього роду (?) турбота", "*заіснувала* можливість", "*заіснував* конфлікт". Цей польонізм ("заіснувати") — це дійсно справжній мовний бур'ян, який треба нещадно виполювати. Замість польського "заіснувати" треба вживати українських слів: "виникати", "утворюватися", "створюватися" тощо. Ось кілька прикладів: "Перший серйозний конфлікт *виник* між ними..." (Микола Руденко). "І тут уперше *виникло* питання (Багмут)". "В країні *створилася* загрозлива ситуація". "Думка про те *виникла* в селян" (Грінч.). "Іділія так само *зародилася* в старовину" (С. Єфр.).

Немає в українській мові і польського слова "заквестіонувати" (з польськ. *zakwestionować*). По-українському кажуть: "узяти під сумнів", "брати під сумнів", "ставити під сумнів". Приклади: "І викладання мого під сумніви прикрі не брати" (М. Зеров). "...*ставили* під сумнів його накази" (Голов.).

Замість "основні положення статті" треба казати: "основні тези статті". Польський фразеологічний зворот "Виходячи з *заложення*" (*wychodząc z założenia*) треба замінити українським зворотом: "виходячи з цього".

(Далі буде)

НАДГРОБОК НА МОГИЛІ ГАЛИНИ ЖУРБИ

Президія ОУП "Слово" запланувала поставити надгробок на могилі письменниці Галини Журби на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку і проголосила збірку на цю ціль. Досі зібрано 1.180.00 доларів.

Президія ОУП "Слово" дякує всім жертводавцям і повідомляє, що проєкт надгробка згодився виконати мистець Михайло Черешньовський. Зібрана сума покищо замала для оплачення надгробка і тому Президія звертається ще раз до всіх приятелів і цінувальників таланту Галини Журби прийти з фінансовою допомогою для упорядкування могили письменниці. Пожертви просимо посилати на спеціальнеkonto ч. 5304 в банку САМОПОМІЧ в Нью-Йорку — Друга Авеню ч. 108.

мали непомірно довгий вегетаційний період та низьку врожайність і тому їх не могли використати у виробництві. Розв'язка цієї проблеми, тобто створення високоврожайного сорта гороху, стійкого до осипування — належить селекціонерам*) Анатолієві М. Шевченкові. З'явившись на цю станцію на початку шостидесятих років, — А. Шевченко перейнявся цілком створити високоврожайний сорт гороху стійкого до осипування. Молодий фахівець був впевнений, що удадливе рішення цієї нелегкої проблеми залежить від застосування великих масштабів схрещування (гібридизації). Був вивчений величезний вихідний матеріал гороху, випробовано сотки різних комбінацій батьківських пар, роблено тисячі схрещувань. Серед гібридних комбінацій — найбільш перспективними виявились нащадки від схрещування сортів *Рамонський 77* х *Прієскульський 349*. Останній був донором властивого "необсипування" насіння. Сорт *Рамонський 77* — селекції Білоцерківської та Рамонської селекстанції Цукротресту — гібридного походження. Батьками його були: німецький сорт *Вікторія Гейне* та сорт *Восковий (А579, — селекції ТСХА)*. Застосовуючи багаторазовий відбір з нащадків гібридної комбінації *Рамонський 77* х *Прієскульський 349*, А. Шевченко вивів у 1975 році новий сорт гороху, який назвав *Необсипний 1*. Цей сорт перейняв від *Рамонського 77* високу врожайність насіння та географічну пластичність, а від *Прієскульського 349* — він дістав "необсипування" насіння. Сорт посухостійкий, середньостиглий і досить стійкий до хвороб; насіння його середньої величини жовто-рожевого кольору. У рослин сорту (*Н. 1*) насіннєві міцно зростається з оболонкою насіння і тому запобігає його осипуванню, — коли боби дозріли і розтріскались. При обмолоченні — насіннєві міцно переломлюється і звільняє насіння зі створок боба. У насінниці не видно, звичайного для гороху, рубчика, а залишається там невелике шипоподібне утворення — шматок зломаної насіннєвої оболонки. Потрібно сильного удару, щоб відділити насіння від боба.

У 1975 р. сорт *Необсипний 1* передано до державного сорто випробування, а вже на 1980 рік, тобто за три роки (1978-1980) сорт (*Н. 1*) районовано не тільки в Поліссі, Лісостепу та Степу України, але в 48 областях, краях і республіках СРСР. На більшості сортодільниць врожайність насіння "*Необсипного 1*" перевищує врожайність стандартних сортів на 1,5 — 4,7 центнерів на гектар. Потенціальна врожайність цього сорту (за даними сорто випробування і виробничих посівів) — понад 50 центнерів зерна на гектар. За твердженням фахівців — цей сорт в недалекому майбутньому має зайняти не менше 1,5 мільйона гектарів.

А. Шевченко не зупинився на одержаному досягненні. Праця по виведенню кращих, ніж *Н. 1* сортів продовжується. Селекціонер має ціль створити більш продуктивні сорти, з коротшим веге-

таційним періодом, з кращими якостями насіння, стійкими проти хвороб і шкідників. Горох *Необсипний 1* став родоначальником цілої родини сортів, в основі яких закладена ця важлива властивість "необсипування". І кожний з наступних сортів не є повторенням попереднього, а має в собі щось нове — цінне. Вже виведені сорти — *Тенакс*, *Ворошиловградський ювілейний*, *Донбас* та інші. Назвою сорту *Тенакс* — А. Шевченко віддав належне пам'яті свого латвійського колеги, що створив вихідну форму для селекції з геном "необсипування".

У Ворошиловградській області тепер можна часто побачити посіви гороху в сумісі з ячменем. Горох уже дозрів і його можна збирати. Але ні, — він чекає поки ячмінь досягне воскової стиглості. Лякаться за втрати насіння - врожаю немає чого, бо то є Ворошиловградський сорт гороху.

Створення сортів гороху з властивістю "необсипування" насіння, — це велике досягнення української селекції. Це важлива подія нашого часу, яку можна ставити в один ряд — зі створенням однонасінного цукрового буряка (О. К. Коломієць), високоолійного соняшника (В. С. Пустовойт), короткостебельної пшениці *Безоста 1* (П. П. Лук'яненко), дивної пшениці *Миронівська 808* (В. Н. Ремесло) та інших. Вирощування сортів гороху, що не обсиплюють насіння, значно підвищить валові збори цієї культури. Селекціонери швидко перейдуть на виведення сортів типу "*тенакс*" і такі сорти в майбутньому повністю займуть площі посіву гороху.

Олена НЕСІНА

НОВЕ І СТАРЕ ПРО САТУРН

Американський космічний корабель "Вояжер І", який недавно пролетів через усю систему планети Сатурн, прямує сьогодні до меж Сонячної системи.

Вчені не знають, де кінчається наша Сонячна система, але гадають, що коли космічний корабель підлетить до краю, його інструменти це відчують і, можливо, передадуть на Землю. Плазма детектори відмітять різке сповільнення Сонячного вітру, а інші інструменти покажуть підвищення температури назовні та зміну напрямку руху космічних частинок: струмки перетворяться на хаотичний рух. Магнетометри покажуть більші нерегулярності магнітного поля. Можливо, що переліт через границю Сонячної системи може, навіть, буде чути в лабораторіях на Землі.

Залишивши Сонячну систему "Вояжер І", прямує до одного сузір'я в космосі, але те сузір'я віддаляється від Сонячної системи швидше, ніж рухається наш космічний корабель, а тому він ніколи того сузір'я не досягне.

Через якийсь час після того, як корабель залишить Сонячну систему, він не зможе зорієнтува-

*) Ворошиловградської с.-г. дослідної станції (Україна).

ти свою антену на Землю і ми про нього більше знати нічого не будемо.

Однаке, цей однотонний робот вже свою функцію виконав: він передав стільки інформації на Землю, пролітаючи через Систему Сатурна, що вченим, мабуть, візьме багато років, щоб їх вивчити, зрозуміти і зробити свої висновки на базі цих інформацій.

До цього часу не дуже багато було відомо про планету Сатурн.

Знали, що це газовий гігант діаметром 72,000 миль і густиною 0.68 (густина Землі 5.5, а води 1), порівняно з яким усі інші планети Сонячної системи, крім Юпітера, виглядають карликами.

Знали також, що цей гігант дуже швидко обертається навколо своєї осі (10г. 14 хв. один оборот) і дуже поволі рухається навколо Сонця по своїй орбіті (один оборот навколо Сонця він робить за 29.5 Земних років).

Відомо було також, що Сатурн має густу і отруйну атмосферу, яка складається з водню, амонію і метану, а температура поверхні планети дуже низька (—200°F або нижча).

Віддаль Сатурна від Землі приблизно 947 мільйонів миль, а телескопи давно вже показали, що ця гігантська планета має дивовижні кільця, які, як здавалися, були частичками льоду. розпорошеними в просторі навколо екватора Сатурна. Бачили також астрономи сателітів Сатурна. Нараховували їх 12.

Однаке, американський корабель "Вояжер I", який був запущений у космос 5-го вересня 1977 року і підлетів до Сатурна 5-го листопада 1980 року, подав так багато нових інформацій про саму планету і її систему з кілець і сателітів, що викликав величезне здивування, замішання і інтенсивну цікавість в широких колах учених. Всі до цього часу відомі факти і інформації здаються абсолютно недостатніми пояснити те, що передав космічний корабель.

Чудесні кільця, про які давно відомо виявились набагато складнішими ніж будь-хто собі уявляв: виявились незчисленні кілечка в основних кільцях, подібних до концентричних рівчаків на грамофонних плитах, виявились кільця сплетені по два рази, а також таємничі темні шпиці.

Все це підлягає законам фізики, але яким? "Це питання є центральним сьогодні, на яке відповіді нема", пише Джон Вілфорд у Нью-Йорк Таймсі за 18-го листопада 1980 р.

"Вояжер I", рухаючись зі швидкістю 56,500 миль на годину показав складні рухи всередині злегка кольорових хмар, які окутують поверхню Сатурна.

Космічний корабель своїми камерами та інструментами показав, що сателітів Сатурн має не 12, а 15 і показав деталі льодових поверхнь цих небесних тіл: глибокі щілини, пригорки, величезні кратери і інше.

Також виявлено, що Сатурн обкутає хмара водню, яка тягнеться в ширину аж за орбіту Титана, найбільшого сателіта Сатурна. Вчені кажуть, що цю хмару можна побачити тільки в ультра-фіолетовому світлі, а тому її не видно з Землі через телескопи. Вона, очевидно, утворю-

ється водневими атомами, які вилітають з атмосфери Титана, багатої метаном. Молекула метану складається з одного атома вуглецю і чотирьох атомів водню. Коли молекули метану розпадаються, слабкі гравітаційні сили Титана не вможливають втримати легкі атоми водню, які відриваються від атмосфери сателіта і утворюють хмару.

Існування цієї хмари передбачали, але простір, який хмара займає, такий великий, що викликав подив учених.

Космічний корабель також виявив ще одне слабе основне кільце, яке лежить між двома кільцями на віддалі біля 56.000 миль від Планети. Це щойно відкрите кільце знаходиться недалеко від орбіти двох, також щойно відкритих, сателітів.

Походження основних кілець планети було і ще сьогодні є таємницею, над якою астрономи задумуються ще з 1610 року, коли Галілей вперше їх побачив через свій телескоп. Звідки вони взялися і чому не зникають?

Вчені тільки почали працювати над законами фізики, які б пояснили несподівані характеристики кілець Сатурна.

Виглядає так, що відповіді легко дістати не зможуть. Мусять засісти за терпеливе, довге і не завжди успішне збирання, організацію і систематизацію фактів і інформацій з надією, що ці факти та інформації приведуть до чогось подібного, що вже пояснене науковцями й полегшить інтерпретацію останніх знахідок.

НАДІСЛАНІ НОВІ ВИДАННЯ

Олекса Гай-Головко. **Смертельною дорогою: події нашого часу.** Том перший. Вінніпег, Видавнича спілка "Тризуб", 1979, 284 стор.

Олекса Воропай. **Англія зблизка: щоденник нового поселенця.** Том третій. Лондон, Українська Видавнича Спілка, 1980. Порт., ілюстр., 290 сторінок.

Василь Чапленко. **Дещо про красне письмо й мистецтво взагалі: збірка статей.** Нью-Йорк, 1980, 127 сторінок.

Іван Овечко. **"Нумо до праці!"; есей про філософію праці та її ролі у відновленні людини.** Пос. Анджелес, Видання Українського Культурного Осередку, 1980. Ілюстр., 85 сторінок.

Дмитро Чуб. **Літературна спадщина Івана Багряного.** Торонто-Едмонтон, 1980. Порт., 21 стор.

Bohdan Wytwysky. **The Other Holocaust; many circles Hell.** A brief account of 9-10 million persons who died with the 6 million Jews under Nazi racism. Washington, D. C., Novak Report, 1980, 95 p.

Андрій Качор. **Свєген Храпливий; з приводу 30-ліття смерті передового українського економіста і дослідника сільського господарства.** Вінніпег, Наказом Української Вільної Академії Наук, 1980. Порт., ілюстр., 32 сторінки.

Юрій Лавріненко. **Павло Тичина і його поема "Сковорода" на тлі епохи; спогади і спостереження.** Мюнхен, "Сучасність", 1980. 64 стор. Ціна 3.00 дол.

ДЕЩО ПРО ПАРАПСИХОЛОГІЮ

(Надчуттєві явища людської психіки)

Людина володіє п'ятьма органами чуття: зір, слух, смак, нюх та дотик. Ними вона користується для орієнтації та визначення тих явищ природи, які відбуваються навколо неї.

Довгий час людина навіть не запідозрювала, що існують навколо неї такі явища, яких вона не може відчувати своїми органами чуття, як от, скажімо, сила земного магнетизму або електромагнетних хвиль. Про них людина довідалася лише завдяки своєму мисленню, притаманному тільки їй.

Та дуже багато мільйонів років прожила людина на землі поки збагнула, що вона мислить, хоч ми ще й сьогодні не знаємо — що то є *мислення*. Дечому вчилися люди з життєвої практики, але майже кожна людина (хоч трохи схильна до спостережень) переживала якісь незрозумілі для неї явища, яких не можна пояснити, використовуючи всі надбання людської практики.

З найдавніших часів люди спостерігали ці дивні явища. Вони передавалися від покоління до покоління, стаючи легендами, які часто служили сюжетами для письменників та поетів.

Часом це був неспокійний сон, часом чувся якийсь таємничий голос, появлявся якийсь несподіваний образ або відбувалося якесь дивне явище з речами з нашого оточення і т. п. І все це, після перевірки та уточнення, мало зв'язок з якоюсь подією, що стосувалася когось з близьких нам не-присутніх. Скільки разів мама відчувала біль своєї дитини, яка була десь далеко від неї. Часто сні перестерігали людину від чогось лихого або розкривали таємничий злочин, учинений кимсь, що пізніше підтверджувалося майже в деталях.

Та з розвитком цивілізації всі ці явища підпали глузуванню, а віру в них назвали *забобою*. Це привело до того, що в другій половині 19-го століття захоплення матеріалістичним світоглядом, відсунуло всі ці незрозумілі явища майже в повне забуття. Людина з матеріалістичним світоглядом усі ті явища, яких не може пояснити, просто відкидає, як неіснуючі.

В науці прийнято називати мислення — психікою людини, не зважаючи на те, що слово "психіка" походить від грецького слова "психікос" і означає *душевний*.

Мислення (психіка) людини має зв'язок з людським мозком. Психіка не є матеріальна річ, її не можна нічим ні виміряти, ні навіть виявити. Але вона може виявити сама себе в деяких таємничих явищах, яким науковці дали назви: *телепатія, ясновидіння, гіпноза, телекінеза, радіоестезія*.

Телепатія — слово теж грецького походження: теле — віддаль, а патія (патос) — почуття, що в нашому розумінні означає передачу чуття або й думки на віддаль, інакше кажучи, виклик переживань чи фізичних болів однією особою в іншій особі. Передачу думки на віддаль простежити не є так просто, але виклик болів чи переживань

спостерігається часто, особливо між матір'ю та дитиною або між близнюками.

В журналі "Нейшенел Інквоєрер", за 1979 рік, було подано фотографію двох 5-річних сестер-близнючок Сільвії та Марти Ланда (в Еспанії), які перебувають під наглядом спеціальної наукової комісії після того, як Марта опекла собі руку гарячою праскою, а Сільвія відчувала цей біль на своїй руці, перебуваючи у своєї бабці на віддалі 12 миль від Марти, яка була вдома з мамою. Телепатичні явища між цими сестричками настільки очевидні, що коли одна з них візьме до свого рота щось гірке, то друга відчує той смак, коли одна нюхає якусь запашну квітку, то друга відчуває той запах і т. п. Одного разу Марта випадково притиснула свою ногу дверима авта і Сільвія відчувала цей біль, який протягом тижня не покидав її. Науковці досліджують це ніби надприродне явище, але не знаходять ніяких пояснень.

А от пригадаймо собі твір нашого Івана Франка під назвою "Лель і Полель", у якому йде мова про двох братів-близнюків. Коли один з братів покінчив життя самогубством, то в моменті його пострілу собі у висок, другий брат, який у той час перебував на віддалі понад сто кілометрів від нього, знепритомнів і повалився на землю.

Це лише два випадки з зафіксованих у літературі чи пресі, а їх є куди більше. Про них, безумовно, знають лише ті, хто цим цікавиться.

Ясновидіння (або ясновидністю) прийнято називати передбачення подій, які мають відбутися або вже відбулися. Є люди, які володіють даром ясновидіння, що дає їм змогу виявляти поклади руди, вугілля чи інших мінералів у надрах Землі. Ясновидіння виявилось найбільш практичним, тому сьогодні вже звертаються до ясновидців офіційно.

Багато хто зустрічав у пресі ім'я Дороти Аллісон з містечка Натлі, Нью Джерсі, яка, завдяки своїй ясновидності допомогла поліції у викритті цілого ряду злочинів, сліди яких були старанно замінені злочинцями. Деякі випадки не були злочинами, а просто таємницями, розкриття яких для поліції, без ясновидіння Дороти Аллісон, було просто безнадійним.

Трохи іншого виду ясновидіння володіє Джін Діксон з Вашингтону, яка передбачила смерть братів Кеннеді — Джона та Роберта, а коли довідалася про те, що й Тед Кеннеді погодився виставити кандидатуру на президента Америки у 1980-му році, застерегла його, що й йому загрожує доля його двох братів.

Ще вдома мені розповідав мій знайомий журналіст історію про одну жінку-киргизку, яка володіла даром ясновидіння. Цим урятувала від тюрми касира-киргиза, який згубив гроші, призначені для зарплати робітникам. У стані самогіпнози, вона сказала йому, де та за яких умов він згубив ті гроші. Він негайно кинувся на вказане нею місце й знайшов ті гроші. Коли цей журналіст хотів оприлюднити цей випадок у пресі, то мало не позбувся праці.

(Закінчення в наступному числі)

У ТОРОНТО ВІДЗНАЧЕНО 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"

У суботу 6-го грудня 1980 р., в залі Української Катедральної Громади св. Володимира в Торонто, був влаштований товариський вечір для відзначення 30-ліття "Нових днів". Вечір відбувся з ініціативи управи Видавничої спілки. Відкрив його коротким словом голова спілки Микола Валер. Дальшу програму вів дотепно і вміло колишній "франківець", а тепер директор однієї з столичних шкіл Ростислав Василенко.

Доповідь на тему "Українська преса в Україні" й на еміграції, та дещо про журнал "Нові дні" виголосив Борис Мигаль з Оттави. Його доповідь надрукуємо в одному з наступних чисел журналу. Хоч-не-хоч, а довелося виступити з цієї нагоди і редакторів. Його "Слово" до читачів і співробітників надруковане, з незначними пропусками, у цьому числі "Нових днів". Обидві промови присутні слухали уважно й були напевно вдячні доповідачам, що ті говорили коротко.

Особливо приємною й вартісною виявилась мистецька програма Вечора. Відома піяністка Тетяна Ткаченко виконала на фортепіано "Баркарола" С. Людкевича і "Фантазію-експромт" Ф. Шопена. Оперний співак-бас Йосип Гошуляк — щойно повернувшись з свого першого гастрольного турне в Україні, — виконав під акомпаньямент Тетяни Ткаченко арію Альвізі з "Джоконди" А. Понкіеллі, арію В'язя з "Страшної помсти" В. Гомоляки, прегарну народну думу про козака-бандуриста, і "Баляду про Довбуша" — Д. Задора.

Наш талановитий і досвідчений актор Ростислав Василенко прочитав з пам'яті драматичну поему Максима Рильського "Кінь" і гумореску Невана Грушецького "Дбаймо про здоров'я". Добре виступали й молоді виконавці — рецитаторка Лариса Роговська й дуєт бандуристів (Оксана Родак і Василь Корець) з Ансамблем ім. Гната Хоткевича. На закінчення офіційної частини, критичне слово від читачів сказав п. Іван Олексюк.

Потім присутні ще довго гомоніли в дружній атмосфері, вгощаючись кавою й скромною перекускою, яку приготували пані Ніла Гава й Ада Горгота. Саме з цих притишених (і підслуханих) товариських розмов господарські керівники видавництва, як і редактори, могли б узяти дещо до уваги на завтра:

— Маючи таку добру програму, можна було замовити більшу залу.

— Та й розголосити Вечір треба було краще. А то ані афішів, ані листівок під церквами, ані особистих запрошень...

Обіцяли детальну програмку в листопадовому числі "Нових днів", а цього числа я й досі не отримав.

— Якщо б кум не потелефонував перед вечором, я пішов би був на дисидентів. Чогось думав, що Вечір "Нових днів" у неділю.

— ...Та вони були б прийшли, якщо б могли довідатись, що квитки тільки по п'ять доларів. А то побоялися, що здеруть по п'ятдесят так, як інші тепер практикують.

— Квитки можна було надрукувати й розпродавати кілька місяців наперед, саме так, як інші роблять...

— А скажіть, — хіба збірки не буде? Та ж я хотіла дати на пресовий фонд. До кого зголоситися?

— Пане редакторе, я давно читаю "Нові дні"; хочу передплатити нарешті. Візьмете гроші?

— Та ось там адміністратор. Вибайте, я ж щойно його бачив...

— ...Не прийшли через Гошуляка? Але ж вони найголосніше кричали, що культурний обмін повинен бути двостороннім, що наші мистці з діаспори мали б мати право виступати з концертами в Києві та в інших містах України...

— Вибайте, цей пан недавно з України. Він чув про "Нові дні" й хотів би купити. Там на столі є різні книжки, але журналу нема...

— Нема.

— Вечір був культурний і добрий. Та й людей було досить, якщо врахувати, що більшість прихильників "Нових днів" пішла до інституту, щоб послухати сенсацій з уст наших учасників Мадридської конференції, які "Новим дням" несподівано помішали...

— А все таки, вражає відсутність президії та представників від інших редакцій і організацій. Їх що — не запросили?

— Може, й ні. Знаєте, наших "хорватів" мало цікавить те, що роблять наші "серби" чи навпаки.

— Ну-ну, до такого ще не дійшло.

— На жаль, вже близько. Дальний мав рацію, хоч про це краще б змовчати.

Так, цікавий був вечір, цікаві розмови. А недовтягнення? Їх напевно там не було, де річницю "Нових днів" не відзначали.

М. Д.

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ УВАН

У Вінніпезі, при Українській Вільній Академії Наук, створено Військово-історичний музей, що буде постійно відкритий для відвідувачів. Музей постав на базі експонатів музею, зорганізованого колись ген. Михайлом Садовським. Музей збільшується дарами українських військовиків і буде офіційно відкритий на початку цього року.

ТРЕТІЙ СВІТОВИЙ КОНКУРС ДЛЯ МОЛОДІ ІМ. МАРУСІ БЕК — "УКРАЇНА В АНГЛО- МОВНИХ ВИДАННЯХ" — НА 1981 РІК

Комітет світового Конкурсу для Молоді ім. Марусі Бек проголосив III-ій конкурс під назвою "Україна в англомовних виданнях".

Конкурс призначений для молоді від 14 до 24 років включно.

Завдання конкурсу є зацікавити українську молодь приділенням уваги Україні й українцям в англомовних виданнях держав вільного світу.

Учасники конкурсу мають збирати з англомовних видань протягом 1981 року (від 1 січня до 31 гру-

дня), всі матеріали про Україну й українців, які вони лише зможуть знайти в книжках, журналах, альманахах, газетах, публіцистичних виданнях, брошурах та повідомленнях.

Матеріали можна збирати лише з англomовних видань вільного світу і лише за 1981 рік. Точні вказівки про форму й способи збирання матеріалів Комітет подав в українських газетах.

За найкращі (кількістю, якістю та оформленням), збірники, учасники конкурсу будуть нагороджені:

I-ша нагорода — 500 доларів

II-га нагорода — 300 доларів

III-я нагорода — 200 доларів.

Збірники матеріалів можна надсилати від 1-го січня до 31-го березня 1982 р. на адресу:

UKRAINICA

3061 Firestone Dr., Sterling Heights, Mich.
48077, USA.

Збірники на II-й Конкурс (за 1980 рік) можна надсилати на подану вище адресу до 31-го березня 1981 року.

ГУМОР І САТИРА

"ОСТАННІЙ ОРЕЛ УКРАЇНИ"

У дверях моєї службової кімнати спочатку з'явилася щілина, а потім чути було хрипкий бас:

— Товаришу редакторе, можна вас на п'ятдесят хвилин?

— Чому саме "на п'ятдесят", а не на тридцять, чи сорок, це належало до таємниць відвідувача.

— Заходьте, Микито Івановичу, сідайте. Ви, очевидно, принесли свіжу кореспонденцію?

— Так, приніс.

— Ну, читайте, я слухаю.

Вся редакція знала, що Микиті Івановичу йшлося не про те, щоб здати свій допис, а щоб прочитати його й подивитись, яке враження він справить на слухачів. Коли дозволяв час, себто, не було поспіху в праці, я кликав колег, і вони, зауваживши кольоритну постать відвідувача, охоче збирались, передчуваючи нагоду широко посміятись.

Але перше, кілька слів про нашого кореспондента. Він був уже досить старий, хоч і кремезний, завжди носив вишивану сорочку, а на голові — в холодну і в літню пору — смушеву шапку, ту, "решетилівську", оспівану багатьма письменниками. Прізвище його було "Січний", та чомусь він переробив його на російський лад і при знайомстві рекомендував себе:

— Нікіта Сечной!

За його розповіддю, він працював у багатьох театральних трупах, в тому числі навіть у Саксаганського, та ми знали, що в Микити Івановича була "слабість" фантазувати, й не дуже тому вірили, хоч і робили вигляд повного довір'я. Ролі

він грав різні, від зальотних коханців до поважних, трагічних персонажів, збирав "рясні оплески", користався великим успіхом у жінок...

"Тепер, розуміється, не те, — з жалем підкреслював гість, — тепер я нічний сторож місцевої кооперативи, хоч там, між нами кажучи, зовсім нема чого красти, за виїмком іржавої тюльки. Я ставив питання перед управою кооперативи: так завезіть хоч оселедців, будьяких, не першого сорту, хай передостаннього, а все ж таки, оселедець не тюлька, він конче потрібний у новому пролетарському побуті, тим більше, що горілки, Богіві дякувати, вистачає. Управа ж каже: Ач, чого схотів, оселедців! Вони йдуть у промислові райони, а наш район не промисловий, сільськогосподарський, нам, що Бог дав, те й у торбу"...

Стиль писань колишнього актора Січного був аж надто кучерявий і... неповторний. Як кажуть, нарочито не придумавш. Він ніколи не читав, сидючи, обов'язково вставав і допомагав собі відповідними жестами. Ось так виглядала одна з його численних кореспонденцій на місцеву тему:

"Ця нещасна пролетарка мала можливість горіти й минулого року. Наша пожежна команда стояла на висоті, та в результаті її героїчної праці, згоріло все до цурочки, в тому числі, годованний підсвинок, плащ і інші потрібні речі. Тому міський комунхоз конче мусить подбати про надання пролетарці Височенковій квартири й нового підсвинка, інакше згаданій громадянці лишається стрибнути з моста в воду і цим припинити свої страждання".

Редакція обрубувала всю "кучерявість", лишала тільки хронікальну замітку про пожежу, але обов'язково, за умовою з дописувачем, мала поставити підпис "Н. Сечной", і автор кореспонденції дуже тішився й показував допис своїм знайомим, на підтвердження сталого співробітництва в газеті.

За свій довгий вік бачив і пережив Микита Іванович багато й веселого, і сумного. В арміях принципово не служив, бо "відбирання життя в ближнього належить до семи найтяжчих гріхів".

— А які, по-вашому, ще найтяжчі гріхи? — питали в нього сміхотливі газетярі.

— Ну, наприклад, крадіжка. Красти чуже не можна.

— Ще?

— Прелюбодіяння. Не вільно пурхати метеликом від жінки до жінки. Закон забороняє.

Тут уже оповідача ловили на слизькому.

— Микито Івановичу, ви ж розповідали, що мали великий успіх у жінок. Пригадайте, скільки їх у вас було?

Січний на хвилину замислювався, а тоді відповідав:

— Точно підрахувати затрудняюсь, але думаю, що не менше тисячі...

Принагідна аудиторія вибухала сміхом.

— Значить, і ви поповнювали смертельний гріх?

Гість махав рукою.

— Що ви, товариші! Не я полював за жінками, а вони за мною, в наслідок, так би мовити, мого артистичного таланту. А я був ні при чому.

Іноді ми просили Січного щось продеклямувати, і він охоче деклямував з українських і з російських поетів, хоч в останньому випадку в декляматора завжди траплялась мовна неув'язка. Наприклад:

Тиха украинская ночь,
Прозрачно небо, звезды блещут,
Свои дрімки перевозмоч
Не хоче воздух, ледь трепещут
Сріблястих тополів листи...

— Микито Івановичу, ви брали участь і в російських театральних виставах?

— Аякже! Мене скрізь цінили за гру і за спів.

— Заспівайте!

— Ех, шкода, бракує акомпаньяменту, хоч би й на гітарі, та вже, як просите, заспіваю.

Січний виструнчувався, закладав одну руку за розріз своєї вишиваної сорочки й починав старечим, дрижачим, голосом:

Ой, не шуми, луже,
Зелений байраче...

З українськими піснями в Січного непорозуміння не було, і коли звертали на те увагу, хвалячи за добре виконання й критикуючи виконання пісень російських, колишній актор з гідністю відповідав:

— Ще б мені не знати рідних пісень! А щодо російщини, то це я маскуюсь, бо ж пришиють мені буржуазний націоналізм, позбавлять відповідальної посади нічного сторожа, і куди я тоді подінусь?

Одного разу, наш головний редактор, будиши доброю людиною, розпорядився сплатити Січному гонорар за дописи, в сумі 15 рублів. Це була велика втіха для старого, і він виголосив перед співробітниками редакції цілу промову:

— Мої дорогі товариші! Я вам сердечно дякую. Ви прокладаєте шлях до соціалізму, і дай вам, Боже, здоров'я та гарних дівчат. Я ж вічно пам'ятатиму вашу ласку в вигляді 15 рублів, бо ви належно оцінили мою працю, і я за ці гроші придбаю "гусака", а по-вченому літру й питиму малими чарками, кожен раз згадуючи ваше добре українське серце, прихильне до мене й до моїх скромних здібностей, які я колись широко використовував, а тепер сиджу тихо і не пхаюсь на перші місця в нашій пролетарській державі. А все ж таки, смію сподіватись на сяку-таку пошану, бо я останній орел України, яких ви вже ніколи в житті не побачите. Многая вам літа!

Іван ЕВЕНТАЛЬНИЙ

Марк Твен вів під руку до обіднього столу даму. У нього був веселий настрій, і він сказав:

— Ви чарівна!

Неприятна особа відповіла:

— На жаль, я не можу віддячити вам таким самим компліментом.

Усміхнений Марк Твен їй на те:

— А ви зробіть так, як я: збрешіть!

Не розуміє людина жарту — пиши пропало! І знайте: це вже не справжній розум, хоч у неї, може, й премудра голова.

Антон Чехов

Гумор — це кінець-кінцем розум.

Жюль Ренар

Люди, які ніколи не сміються, — несерйозні люди.

Альфонс Алле

Йосип БИЛО

ЩЕ Й ТАКЕ БУВАЄ...

З Комінформом у Брежнєва,
Сумні тепер справи...
Тож до Кані порадитись,
Прибув у Варшаву...

При нараді в кабінеті,
Все чуває лоба...
Знову поля не вродили,
Й здихає худоба...

Куди оком лише кине —
Наслідки погані...
Розвіялись, як із диму,
П'ятирічки й пляни...

Як закінчили журитись,
Про жито й пшеницю, —
Повів Каня свого гостя,
Оглядать столицю...

Показує він Брежнєву
Історичні мури...
Та наблизились нарешті,
Під "Палац культури"...

А там жебрак підозрілий,
Лиш їх зауважив, —
Мерщій руку простягає,
Та жалібно каже:

"Я від ранку тут стовбичу,
Хоч би ріска в роті...
Пожертвуйте, якщо ласка,
Лиш декілька злотих..."

На це Каня: — "Вражий сину!
Під костюл на жебри!
Ось міліцію покличу!
Помнуть тобі ребра!"

Жебрак каже: — "Під костюлом —
Зарібок надійний!
Але йти туди боюся...
Бо я, бач, партійний..."

ПРАЦЮ СНЕГІРЬОВА ТРЕБА ВИДАТИ

Працю Снегірєва про СБУ обов'язково треба видати окремою книжкою. Людина життям заплатила, щоб сказати правду...

У нас розглядають процес СБУ ізольовано (нібито Україна справді була окремою державною одиницею), а треба розглядати на тлі серії подібних процесів по всьому Радянському Союзу. Всі ці процеси монтують й фальшовано досить однотипно, внутрішню їхню "подоплюку" показав Солженіцин у своєму "Архіпелазі".

Отже: або треба прийняти, буцімто в усіх випадках існували таємні організації (їх тоді переважно називали "центрами") в тому числі й СБУ, або визнати усе це махінацією ради для оманливого громадської opinio, як в СССР, так і за кордоном.

З трьох підсудних, що вийшли на волю — Туркало, Ганцов, Матусєвський — усі свідчать, що ніякої такої організації не існувало. Додайте до того свідчення згаданих на процесі "закордонних діячів СБУ" Чикаленка та Феденка.

І будемо мати рахунок 5:0.

Мало хто знає (Снегірєв, напр., не знав), що окремо була суджена "Центральна терористична трійка" СБУ в складі Петра Кринського, Хама і когось третього.

Кринський — близька мені людина (справжнє його ім'я Никодим Козловський, кілька років тому він помер в Англії) — також казав, що ані "трійки", ані самої СБУ ніколи не існувало.

Щодо СУМ-у, то таких молодечих гуртків чимало було по Україні і до того, і навіть після того.

Згадаймо Комвєсхлодів з новелі Олексі Слісаренка!

Зрозуміло, що гурток на Україні не міг не мати національного забарвлення... Але й СУМ, і Комвєсхлодів — явища одного порядку.

Ігор Качуровський

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

З цим листом посилаємо банківський чек 30.00 дол. як передплату 1981 рік для себе і родини Мамчик, а решта пресфонд "Нових днів".

Журнал "Нові дні" завжди був, є і, мабуть, залишиться найкращим, із багатьма матеріалами за всі інші видання, за що складаємо Вам усім, хто працює для його удосконалення, багато сили, здоров'я і витривалості в житті на многі літа.

А журналові "Нові дні" — сто і сім літ рости, цвісти і все без старості.

Ваші вельми щирі читачі

Іван і Ганна Коверні

Канада

**

Разом з цим листом надсилаю свою заборгованість за 1980 рік (за яку прошу вибачення) та пе-

редплату на наступний рік, решта як пожертва. Вітаю всіх працівників журналу з наступаючими Святами Різдва Христового та Новим Роком і бажаю й надалі повних успіхів у праці.

М. Мішалов, Австралія

**

У цій листі надсилаю 100.00 нім. марок, які прошу зарахувати на пресовий фонд "Нових днів".

Щиро вітаю всіх працівників та бажаю добрих успіхів у Новому Році.

Вал. Стадніченко

Зах. Німеччина

**

Пересилаю чека на суму 22.00 дол. — 12.00 дол. — передплата на наступний рік, а 10.00 на пресфонд. Читаю цей цінний журнал 26-ий рік, а він все лучає, зокрема ось цей останній за листопад, де описали такі величі, як Олена Пчілка і Соломія Крушельницька. Та й інші дописи хороші, а зокрема... М. Дального. Але він не є Дальний, він є Близький нам. Дякую за Ваш великий труд, пишіть і далі, радо буду читати ще й 81 рік, правда... вже дев'ятий десяток розміняв...

Здоровлю Вас усіх з наступаючим 1981-им роком і Святом Різдва Христового!

А. Шкребець

**

В залученні пересилаю чек на \$24.00 за "Нові дні" — передплата на два роки... Журнал добре редагований і на доброму культурному рівні. Цікаві статті з літературного й мистецького життя.

Щасти Боже!

Ольга Наконечна, Вашингтон

**

Прочитавши вашу статтю п. з. "Пишіть українською мовою", вирішила написати вам цього листа. Перш за все дякую вам за ваш труд для журналу "Нові дні". Ви пишете, що читачів мало обходять наявні умови праці редакції. Я з вами цілком погоджуюсь, багато з нас (читачів) сподіваємось, щоб у журналі знайти багато цікавого матеріалу і не думаємо — хто і де його дістане. Я особисто вдячна вам, що пробуєте містити добрі статті...

Олена Лисик, Ошава

**

Здавна читаю "Нові дні" від заголовка до останньої сторінки і завжди шкодую, що цей журнал такий тоненький. Знаю, знаю, що скажете: "Будьмо раді, що і такий маємо!" Майте рацію. От для цього я і пересилаю чек на \$19.00. Відрахуйте на передплату на 1981 рік, а решту на розбудову журналу.

Щасти вам, Боже!

К. Фольц, Австралія

"НОВІ ДНІ", січень 1981

Пересилаю при цьому чека на 100.00 дол. з такого розрахунку:

1. Передплата на 1981 рік для Інституту Св. Івана, Едмонтон	\$ 12.00
2. Передплата на 1981 рік для Інституту П. Могили, Саскатун, Саск.	12.00
3. Передплата на 1981 рік для Наталії Духній і на пресовий фонд	26.00
Від мене на пресовий фонд в 1981 році	50.00
Разом	\$100.00

Моя передплата заплачена до серпня 1984 року.
27 листопада 1980 р.

Олександр Маяровський
Едмонтон

Щире спасибі, Пане Маяровський, що й цього року пам'ятали про "Нові дні". Ваш приклад гідний наслідування.
Редакція

АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР ЄВГЕНА ГАРАНА

2-го листопада 1980 р. в Сіднеї відбувся авторський вечір Євгена Гарана під назвою "НЕ ДЛЯ ДІТЕЙ". Автор читав свої гуморески "Каліберда", "Задрипанська утопія" і "На греблі Сніжний". Його переклад фантастичного оповідання "Той, що ходить крізь мури" (Марсель Еме, "Пасс-мюрай") прочитала дикторка українського радіомовлення в Ньюкастелі Галина Симановська.

Марсель Еме — добре знаний сучасний французький письменник, автор п'єс, романів, творів для дітей і коротких фантастичних оповідань.

Оповідання Марселя Еме друкувалися в Києві українською мовою під час відлиги. Вони віддзеркалюють перипетії буденного життя в гумористичному освітленні, мають своєрідну форму — починаються якоюсь фантастичною обставиною, а потім набирають вірогідності і переконливості завдяки реалістичному розвитку фабули.

Російською мовою оповідання Марселя Еме виходять в СРСР і сьогодні, але не українською: те, що можна попові, не можна дякові.

У своїх власних творах Євген Гаран користується тематикою із сучасного життя. Його оповідання мають також фантастичну форму. Не дивно, що він любить перекладати Марселя Еме.

В гуморесці "Задрипанська утопія" показано державу, в якій жінки-екстремістки прийшли до влади і зіснали всіх чоловіків у Заполяр'я. Це не критика жінок. Це антиутопія — критика утопічної системи.

Кожної зими батьки везуть своїх дітей "на сніг" в Австралійські Альпи. Там є де відпочити й награтися. 20 років тому, коли та територія тільки розбудовувалася, життя було інакшим. Оповідання "На греблі Сніжний" описує тодішні умови. Письменник Ярослав Масляк жартома називав ці умови "примусовим цілібатом".

Присутніх у залі Народного Дому було біля 60 осіб. Для такого роду імпрез це — солідне число.

Галія Кошарська

НЕКРОЛОГИ

МИКОЛА ПЕТРОВИЧ АКСЮК (1908-1980)

Сумна вістка пройняла родину, церковну громаду, братство, товариства і всіх знайомих, що в суботу 22 листопада 1980 р. помер у монреальській лікарні після тяжкої недуги Микола Петрович Аксюк.

Народився він у культурній, заможній родині свя-

щеника о. прот. Петра і паніматки Варвари 14. X. 1908 року на Полтавщині. Під час революції його батько загинув за свою віру і Церкву й їхня родина занепадала. Юнак Микола шукав собі притулку і засобів для існування в Середній Азії, потім зупинився в Донбасі, де працював у копальні шахтарем. Згодом, завдяки своїм здібностям і працьовитості, придбав вишкіл і вибився в службовці. У Донбасі знайшов і добру, милу собі дружину Олександрю Тимофіївну.

Під час 2-ої світової війни Микола Аксюк був евакуйований на Захід, а після війни виїхав на працю до копальні в Бельгії. Опісля з родиною приїхав до Канади, де знайшов відповідну працю та спокійне життя у власній хаті.

Тут з перших днів включився в українське громадське й церковне життя, став одним з основоположників церкви св. Покрови в Монреалі. Займав різні пости в Управі громади, був секретарем церковного Братства, у проводі товариств СУЖЕРО, УРДП та делегатом до місцевого відділу КУК.

Покійний багато жертвував на церковні і громадські справи, був тактовний у взаєминах з людьми і не мав ворогів, а лиш багато приятелів.

Микола Петрович був добрим сім'яником — мужем, батьком і дідусем. На церковній і громадській ниві працював разом з усією своєю родиною. Дружина — активна працівниця в Союзі Українок Канади, син Олег — франко- і англomовний секретар Управи громади, в Рідній школі та кол. голова ОДУМ-у, невістка Таня — відома малярка й хористка в церковному хорі, навіть внуки — Андрійко й Катруся — працюють у Рідній школі поза навчан-

ням. Частка заслуги за це і за пошанування, яке має вся родина від Громади, належить п. Миколі Петровичу.

У неділю 23 листопада відбулась панахида при великій кількості людей, яку відправив о. Єлісей Гузар, наст. Церкви св. Покрови і о. Григорій, наст. Церкви св. Юрія. Співав хор під дир. І. Козачка. У понеділок була друга панахида, яку відправили о. Єлісей і о. Ігор Кутащ, наст. Собору св. Софії. У вівторок тіло покійного було перевезено з похоронного заведення до Церкви св. Покрови.

Чин похорону правили оо. Єлісей і Григорій. Прощальне слово сказав о. Єлісей, а від громади, братства і товариств прощав проф. А. Степовий. Опісля в церковній залі відбувся поминальний обід, господарем якого був М. Жовтоніжко. Були промови і спогади про покійного, а подяку від матері і родини висловив від всіх син Олег.

Збірка на нев'янучий вінок для Церкви дала 450 дол. (в тому від сина Олега 100.00 дол., а від удови Олександри 50.00 дол. і окремо 45.00 дол. для жіночого товариства). Окремо зібрано на вінок і на пресу 231.00 дол., з неї на "Нові дні" призначено 50.00 дол. Більшу суму пожертвували: М. Дуля 20.00 дол., родина Правдюк 20.00 дол. і інж. І. Кушнірук 25.00 доларів.

Хай же це все залишить тривалу пам'ять про покійного Миколу Петровича Аксюка. Хай Господь оселить його там, де праведні спочивають, а канадська земля буде йому легкою.

А. С-вий

СЕРГІЙ КРИВОЛАП

25 жовтня 1980 р. в м. Аделаїді, Південна Австралія, упокоївся широковідомий українському загальному СЕРГІЙ ІГОРОВИЧ КРИВОЛАП, і похоронений 29-го жовтня 1980 року на цвинтарі Сентенніал Гарден.

Покійний народився 19 жовтня 1909 року в родині середньої заможности селян на Наддніпрянщині. І хоч батьки Сергія ніколи найманою працею не користувалися, все ж їх не минула трагічна доля працюючого селянства України — в 1930 році їх було розкуркулено. Двадцятирічний Сергій утік і на підставі підроблених документів дістав працю на фабриці. Хоч він не мав можливості закінчити навіть семирічної школи, то все ж таки завдяки природному практичному розумові українського селянина, він успішно закінчив курси водіїв паровозів і став працювати на залізницях. Але "недремлюще" око НКВД і там знайшло його та попередило офіційним листом, що йому забороняється оселюватися у великих містах Радянського Союзу (такий документ знайшли у справах Сергія його друзі вже по смерті, що є свідченням скромности Сергія, який не хотів показувати себе мучеником комунізму).

Коли Сергій помічав, що начальство починає дошукуватися про його "соціальне походження" — він одразу міняв місце праці. До речі, НКВД ніколи своїх досліджень і відомостей про громадян СРСР не передавало працедавцям, тому останні самі мали виявляти "класово-ворожий елемент", щоб самим не

попасти в категорію співучасників з "шкідництвом ворогів народу". Наслідком цього Сергієві довелося працювати і на Уралі, і в Казахстані, і Східному Сибіру, і лише перед війною оселився в Україні.

Сергій Криволап уникнув мобілізації до червоної армії і залишився на окупованій німцями території. Дальша його доля була подібна долі нас усіх: евакуація до Німеччини, довге перебування в таборах переміщених осіб і переїзд до Австралії. Тут він оселився в Аделаїді і весь час працював в майстернях південно-австралійських залізниць, спершу як помічник слюсаря, а пізніше слюсарем.

Сергій Криволап не задовольнявся спокійним життям і високим матеріальним добробутом в Австралії. Нещадно-жорстоке і злочинне переслідування його та цілого українського народу комуністичними викликало в нього непереможну відразу до того комунізму. Бажання сказати правду про комунізм, про його жорстокість і про нещасливу долю українського народу привели Сергія Криволапа в ряди Української Револьюційної Демократичної Партії, вірним членом якої він залишився до останніх своїх днів. Прибувши до Австралії, С. Криволап негайно зголосився до місцевого осередку УРДП в Аделаїді і включився в активну працю. В 1952 році часопис "Українські вісті" доручив С. Криволапові рольопротерство видань УРДП. Сергій із захопленням і посвятою взявся до дорученої йому праці.

Розповсюдження періодичних видань демократичного напрямку і різноманітної художньої, а зокрема історичної, літератури було його стихією, його покликанням і моральною втіхою самотньої людини. Розповсюджував Сергій Криволап друковане слово не з матеріального заінтересування, якого від того розповсюдження не було, а лише і виключно з обов'язку політичного емігранта: ширити серед українців правду про Голготу України, про винародовлення Москвою України, про неминучу перемогу української державницької ідеї. Через пресу він прагнув сталити всю українську еміграцію до безкомпромісової боротьби з московським окупантом та зі своїми перевертнями, які стали на службу російського імперіалізму.

І з якою любов'ю та дбайливістю він все це робив?... До газети, журналу, книжки він ставився, як батько до рідної дитини та все намагався "вивести їх у світ", як і належить люблячому батькові. Він не пропустив жодної імпрези в Українському Домі, не пропустив жодної неділі, щоб не привезти до тої чи іншої церкви газету, українську книжку.

Доводиться подивляти як Сергій Криволап, без будь-якої підготовки, так уміло, так точно, провадив бухгалтерські записи. Ніхто в нього не був забутий, ніхто не пропущений, ніхто не скривджений, жоден цент передплатників не загубився.

Сергій Криволап, разом з невеликою горсткою православних українців був фундатором і організатором св. Покровської Парафії УАПЦ в Аделаїді. Він був одним з найперших щедрих жертводавців на будову храму святої Покрови і невтомним та постійним робітником на його будові та завжди послуговувався своєю автомашиною для потреб парафії.

Характерними рисами покійного Сергія були:

скромність, принципівість, відвертість, бездоганна чесність, невсипуща працьовитість та щедро жертовність на національні і церковні потреби. Для цього була одна правда — і для приятелів і для недругів.

Хоч покійного Сергія хоронили в робочий день (середу), все ж на похоронні відправи прибуло до сотні людей. Прибув представник Крайового комітету УРДП п. Ол. Півень, який виголосив над відкритою могилою прощальне слово. Змістовним словом прощав сл. п. Сергія п. Т. Чубатий, а від місцевого осередку п. М. Бовкун.

В особі сл. п. Сергія Криволапа українська спільнота втратила невтомного робітника на громадсько-політичній ниві і замінити якого на тій ниві не буде легкою справою.

о. прот. Н. Плічковський

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ" ЗА М. ГРУДЕНЬ 1980 Р.

В. Стадніченко, Зах. Німеччина, нім. м.	100.00
Ол. Маяровський, Едмонтон, Канада	50.00
І. Гарбуз, Монреаль, Канада (з поминального обіду в пошану сл. п. М. П. Аксюка)	50.00
О. Клименко, Бельгія	18.00
Д. Слюзар, Лондон, Канада	16.00
П-ні З. Мацик, Бруклін, США	15.00
А. Макаренко, Лондон, Канада	15.00
П-ні Н. Духнай, Едмонтон, Канада	14.00
Д-р А. Пашковська, Байон, США	13.00
Яків В'юн, Чикаго, США	10.00
А. Шкребець, Чикаго, США	10.00
В. Павленко, Іслінгтон, Канада	10.00
В. Саламаха, Детройт, США	8.00
І. Даценко, Торонто, Канада	8.00
о. О. Фляк, Едмонтон, Канада	8.00
П-ні Е. Сазчук, Міллівіл, США	8.00
М. Коробець, Судбури, Канада	8.00
П-ні В. Гувер, Сакраменто, США	8.00
В. Кострицький, Філядельфія, США	8.00
С. Гурко, Торонто, Канада	8.00
М. Панасенко, Сан Франціско, США	8.00
П-ні К. Фольц, Австралія	7.00
П. Чорний, Торонто, Канада	6.00
В. Волков, Філядельфія, США	6.00
Д. Романик, Довнсвіл, Канада	6.00
П-ні Г. Гермак, Нью Йорк, США	6.00
М. Мішалов, Австралія	6.00
П-ні О. Лисик, Ошава, Канада	5.00
П-ні М. Назарець, Річмонд, США	5.00
В. Шимко, Торонто, Канада	4.00
П-ні Шарварковська, Оттава, Канада	3.00
Г. Стефанович, Торонто, Канада	3.00
М. Гава, Торонто, Канада	3.00
М. Мота, Торонто, Канада	3.00
П-ні Г. Гарасименко, Торонто, Канада	3.00
П-ні Шпаківська, Вудгафен, США	3.00
А. Максимлюк, Оро, Канада	3.00
О. Денисюк, Іслінгтон, Канада	3.00
Д. Пальчик, Детройт, США	3.00
П-ні В. Чудовський, Ветерсфельд, США	3.00

П-ні В. Турченко, Монреаль, Канада	3.00
С. Фурса, Детройт, США	3.00
І. Гаєвський, Ельмгурст, США	3.00
С. Я. Гаврушенко, Персіпені, США	3.00
Ф. Гайовий, Міннеаполіс, США	3.00
П-ні Н. Кузьменко, Лондон, Канада	3.00
М. Лінинський, Австінтовн, США	2.00
Я. Хоруженко, Франція	1.15

З НАГОДИ ВІДЗНАЧЕННЯ 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"

М. Мушта, Торонто, Канада	\$100.00
Р. Василенко, Оттава, Кан.	100.00
М. Михальчук, Торонто, Онт.	50.00
П-ні З. Семенюк, Торонто, Канада	30.00
І. Дубилко, Торонто, Канада	30.00
П-ні М. Божик, Торонто, Канада	20.00
Ольга і Петро Неліпа, Торонто, Канада	20.00
П-ні О. Говорун, Вестон, Канада	10.00
Давидюк, Торонто, Канада	10.00
О. Ткаченко, Торонто, Канада	10.00
Остапчук, Торонто, Канада	20.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

І. Яценко, Торонто, Канада	2
С. Євсєвський, Філядельфія, США	1
І. Гвоздецький, Австралія	1
А. Бондаренко, Англія	1

Спасибі всім за допомогу.

Ред. і адмін. "Нових днів"

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ І ЧИТАЧІ "НОВИХ ДНІВ"!

● Якщо бажаєте, щоб "Нові дні" ТОЧНО ПОЯВЛЯЛИСЯ, БУЛИ КРАЩІ СВОЇМИ МАТЕРІАЛАМИ (за що треба би платити авторські гонорари!), БУЛИ БІЛЬШЕ ІЛЮСТРОВАНІ Й МАЛИ БІЛЬШЕ ЯК ДОСІ СТОРІНОК, обов'язково ПРИЄДНАЙТЕ ХОЧБИ ОДНОГО НОВОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА.

● Як передплатники, читачі й прихильники "Нових днів" самі цього не зроблять, НІХТО ІНШИЙ за Вас, Дорогі Друзі, ЦЬОГО НЕ ЗРОБИТЬ!

● "Нові дні" — це наш власний здобуток і наш власний журнал. ДОКАЖІМ це нашим ДІЛОМ!!

● "Нові дні" можуть появлятися ЛИШЕ ЗАВДЯКИ ТОЧНИМ ПЕРЕДПЛАТНИКАМ І ЖЕРТВОДАВЦЯМ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД.

**РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ
"НОВИХ ДНІВ"**

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

СПИСОК АВТОРІВ, ЩО ЇХ ДРУКУВАЛИ "НОВІ ДНІ" В 1980 Р.

Бажан Микола — ч. 10
Бендер Віталій — ч. 7-8
Било Йосип — ч. 9
Богуславець Леся — чч. 2, 4, 7-8,
9, 12
Боднарчук Іван — ч. 3
Боровський Віктор — ч. 5
Ван Стін Маркус — ч. 6
Василенко Ростислав — ч. 6
Вежинський Казимеж — ч. 5
Венке Григорій — ч. 1
Вовк Анатоль — ч. 9
Вукас Марко — ч. 6
Евентуальний Іван — чч. 5, 6, 10
Галан Анатоль — чч. 5, 6
Гаран Євген — ч. 12
Гарасевич Марія — ч. 9
Гармаш Міра — чч. 1, 2, 5
Глушениця Павло — ч. 4
Голобородько Василь — ч. 6
Головащенко Мих. — ч. 11
Горбач Анна Галя — чч. 3, 11
Гордієнко Гаврило — чч. 3, 4
Горохович Тоня — чч. 6, 12
Григоренко Петро — чч. 1, 10, 12
Гришко Василь — чч. 1, 3, 10, 11,
12
Грушецький Дмитро — ч. 7-8
Гава Михайло — чч. 1, 9, 10
Грам'як Михайло — ч. 10
Дальний Мар'ян — чч. 1, 2, 3,
7-8, 9, 11, 12
Демиденко Ілля — чч. 3, 10
Діденко Іван — ч. 7-8, 9, 12
Дікур Іван — ч. 9
Домашовець Григорій — ч. 6
Дубилко Іван — ч. 5
Забашта Любов — ч. 4
Заброда Р. — ч. 10
Заверуха Борис — ч. 5
Зозуля Олександр — чч. 2, 4, 9
Іваничук Роман — ч. 10
Івахнюк Антін — ч. 3
Ільницький Роман — ч. 4
Караванський Святослав — чч. 3, 9
Карпенко-Криниця Петро — ч. 10

Качуровський Ігор — чч. 1, 10,
11, 12
Кислиця Дмитро — ч. 9
Клиновий Юрій — ч. 2
Кобець Олекса — ч. 1
Коновал Олексій — чч. 4, 6
Конопницька Марія — ч. 5
Косенко — Петро — чч. 4, 7-8, 11
Кравчук Павло — ч. 5
Крамар-Вукас Марко — ч. 11
Крусь Галина — ч. 3, 12
Куриленко Ол. — ч. 12
Кущук-Кочинський Кирило — ч. 9
Кущнірук Я. — ч. 4
Лисяк-Рудницький Іван — чч. 1, 2
Ліуців Лука — ч. 10
Лянге Антоні — ч. 5
Ляскер-Шюлер Ельза — ч. 2
Лясковський-Коломієць А. —
ч. 3
Майстренко Іван — ч. 12
Масикевич Орест — ч. 9
Масляк Я. — ч. 9
Матюх Наталка — ч. 4
Маценко Павло — ч. 1
Мерміє Проспер — ч. 1
Мигаль Борис — ч. 9
Миколасенко Ф. — чч. 4, 5, 6,
9, 10
Мігус Степан — ч. 5
Міршук Данило — ч. 11
Мовчан Юліан — чч. 7-8, 12
Мороз Раїса — ч. 5
Мошинський В. — ч. 4
Наконечний А. — ч. 10
Несіна Олена — ч. 4
Нитченко Дмитро — чч. 2, 3, 7-8,
11, 12
Одарченко Петро — чч. 2, 3, 4, 6,
7-8, 9, 10, 11, 12
Олексюк Іван — ч. 11
Онуфрієнко Василь — ч. 12
Опільський М. — чч. 6, 11
Орсіч Зінаїда — ч. 4
Пашко Атена — ч. 3
Петлюра Симон — ч. 5

Петрарка Ф. — ч. 11
Підріз М. — ч. 12
Плічковський Н. — ч. 5
Пошиваник Ол. — ч. 5
Ревуцький Валеріян — ч. 9
Рибалка Д. — чч. 5, 7-8
Романчук Олег — ч. 7-8
Руденко Микола — ч. 4
Рудик Борис — ч. 2
Самотинська Софія — ч. 9
Сверстюк Євген — ч. 3
Сеник Ірина — чч. 9, 11
Сивенька Марта — ч. 10
Ситник Лада — ч. 6
Скрипаль Сашко — чч. 7-8, 10
Славутич Яр — чч. 4, 5
Смирнів Володимир — ч. 7-8
Снегірьов Гелій — чч. 1, 2, 3, 4,
5, 6, 7-8
Старостенко Юрій — ч. 9
Стафф Леопольд — ч. 5
Степовий Юрій — ч. 2
Сукманська Нікель — ч. 10
Сусленський Яків — ч. 9
Тарнавська Марта — чч. 2, 6, 12
Тарнавський Остап — чч. 3, 4, 5,
7-8
Терещенко Любіна — чч. 4, 6, 9
Тичина Павло — ч. 5
Ткачук Степан — ч. 9
Тодорів Ігор — ч. 5
Торощак Осип — ч. 3
Тудорковецька Ярина — ч. 5
Турчманович Наталя — ч. 5
Фокс Пол В. — ч. 2
Френклін Стівен — ч. 10
Харчун Ярослав — чч. 1, 7-8
Хожітва Т. — ч. 6
Черненко Олександра — ч. 11
Чинченко Іван — чч. 4, 6
Чуб Дмитро — чч. 3, 4, 6, 7-8, 9
Шероцька-Кравчук Інна —
чч. 2, 10
Шпилька Ол. — чч. 6, 11
Шумський Святополк — ч. 7-8
Юриняк Анатоль — ч. 4
Яцкевич Лев — чч. 1, 2, 4, 7-8,
10, 11